

תכנית "נעורים" – דוח הערכה תשע"ה

צוות ההערכה:

תרצה מרגולין – מרכזת פעולת ההערכה
סוהא חילו מנסור – רכזת הערכה
עוודה גנאם – רכזת הערכה
ענת קדם – מנהלת היחידה להערכת תכניות
ד"ר טלי פרוינד – סמנכ"לית וראש מינהלת מדידה והערכה

כסלו, תשע"ו
נובמבר, 2015

המרכז לטכנולוגיה חינוכית © 2015
מינהלת מדידה והערכה
רח' קלאוזנר 16
תל אביב 39513
ישראל
www.cet.ac.il

המרכז לטכנולוגיה חינוכית (מטח) הוא חברה לתועלת הציבור הפועלת מאז 1971 לקידום חינוך איכותי וחדשני המכוון לכל תלמיד ותלמידה במדינת ישראל. מטח מפתח חומרי הוראה ולמידה, כלים טכנולוגיים, מודלים פדגוגיים, כלי מדידה והערכה, ומגוון שירותים מותאמים ללומדים ומלמדים בכל שכבות האוכלוסייה. מטח שואף לקדם חדשנות ולהיות חממה ליצירת פתרונות חינוכיים פורצי דרך שייתנו מענה לצרכים עתידיים וישפיעו על עיצוב החינוך והחברה בישראל.

מינהלת מדידה והערכה במטח עוסקת בפיתוח ובהטמעה של כלים ושירותים בשני תחומים מרכזיים: 1. מדידת הישגים ויכולות 2. הערכת תכניות בשדה החברתי והחינוכי. הערכת התכניות מבוצעת בידי היחידה להערכת תכניות, שמציעה מגוון של כלים ושירותים התומכים בתכנון התערבויות, ליווי היישום שלהן והערכת התוצאות וההשפעה שלהן. מינהלת מדידה והערכה במטח רואה עצמה שותפה לקידום שינוי חברתי בישראל, ובין לקוחותיה נמנים גופים ממשלתיים, רשויות מקומיות, עמותות וקרנות.

[למידע נוסף כנס לאתר מינהלת מדידה והערכה של מטח](#)

אנו מודים לכל מי שסייע לנו בביצוע שלב זה של המחקר.

לצוות "מעשה" בהובלת מר יוסי מלכה וגב' עדי קליש ולמטה תכנית "נעורים" – למנהלת התכנית, גב' גלית בוקרס, ולחברי המטה: גב' רנא גנאס ומר כאמל אבו זידאן, המנהלים האזוריים, ולמר סלמאן נאסר, מנהל ההדרכה בתכנית, שהם שותפים מלאים למחקר ואשר סיועם היה חיוני בגיבוש מתווה המחקר, בביצועו ובמתן משמעות לממצאיו.

למנהלי המרכזים, שסיפקו לנו מידע רב על התכנית, שסייעו לנו באיסוף הנתונים ושיתפו אותנו בתובנות ובתהליכים שעברו.

לחברי הוועדה המקצועית של התכנית, שהם שותפים בתמיכה ובהכוונה של התכנית ואשר היו מעורבים בהתוויית המחקר: גב' יעל נאמן, מנכ"לית "קרן לאוטמן" ויו"ר הוועדה; מר האשם חוסיין, מנהל תחום המיעוטים במשרד ראש הממשלה; שיח' מהנא פארס, הממונה על החינוך הדרוזי והצ'רקסי במשרד החינוך; מר יוסי כיטוב, ראש מינהל חברה ונוער במשרד החינוך מחוז צפון; מר גמאל עבאס, מפקח חברה ונוער של משרד החינוך במחוז חיפה וצפון; מר ביראני פאטין, מפקח חברה ונוער של משרד החינוך במחוז חיפה; גב' יעל אבני, נציגת קרנות המוסד לביטוח לאומי; מר יואב בוקעי, ראש תחום נוער ב"אשלים"; מר ברק לוזון, מנהל המשרד לענייני ישראל ומעבר לים של הפדרציה היהודית של סן פרנסיסקו; מר יגאל חוסידמן, נציג "קרן דניאל"; מר יואב לוי מיחידת ההערכה ב"קרן רש"י"; ד"ר מאיר פיינשטיין, מנכ"ל "מפעלות חינוך וחברה".

לכל בעלי התפקידים ביישובים בית ג'אן, ירכא, דליית אל כרמל, עוספיה, חורפיש ופקיעין, שהיו במוקד המחקר בשנה זו ושיתפו אותנו בתובנות שלהם על אודות המרכזים והפעולות שלהם.

תודה מיוחדת שמורה לצוותים ולמנהלי בתי הספר אבו-סלים סלמן אלשייך באבו סנאן, מקיף ג'וליס, מקיף מרכז הגליל בכיסרא-סמיע, מקיף אחווה בירכא ומקיף בית ג'אן שעמדו לרשותנו לטובת הסקר.

תודה מיוחדת גם להורים, למתנדבות, למלגאיות ולרכזי הנוער במרכזים, ומעל כולם לבני הנוער שלקחו חלק במחקר.

תודה לחברינו במינהלת מדידה והערכה, לעורכת הלשון עפרה שפירא ולצוות ההפקה בראשותה של לילך חזאי על עזרתם בעיצוב הדוח.

תוכן עניינים

6	תקציר.....
11	רקע
12	רציונל התכנית, מודל הפעולה שלה ושאלות הערכה הנגזרות מהם.....
14	מחקר הערכה בשנת תשע"ה.....
14	מערך המחקר של הערכת מודל הפעולה של "מרכז נעורים" והשפעותיו על היישוב.....
17	מערך המחקר להערכת ההשפעה של "מרכז נעורים" על בני הנוער המשתתפים בו.....
22	ממצאים
22	הערכת מודל הפעולה של "מרכז נעורים" והשפעותיו על היישוב.....
29	הערכת ההשפעה של "מרכז נעורים" על בני הנוער המשתתפים בו.....
46	סיכום
49	מקורות
51	נספחים.....

רשימת לוחות

- לוח 1: מאפייני היישובים שבהם הוערך מודל הפעולה של "מרכזי נעורים" 16
- לוח 2: כלי המחקר 17
- לוח 3: מערך המחקר למדידת תוצאות 17
- לוח 4: היקפי המשיבים על השאלון לפי עתות מדידה והשתתפות ב"נעורים", בפילוח לפי יישוב 19
- לוח 5: מאפייני המשתתפים בסקרים לפי עתות מדידה והשתתפות ב"מרכזי נעורים" 30
- לוח 6: התפלגות המשיבים באשר לרמת המעורבות והעניין החברתי, בחלוקה לפי עתות מדידה והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים) 33
- לוח 7: התפלגות המשיבים באשר לרמת הגאווה והסקרנות ביחס לעדה הדרוזית, בחלוקה לפי עתות מדידה והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים) 35
- לוח 8: התפלגות המשיבים באשר לרמת המסוגלות העצמית שלהם, בחלוקה לפי עתות מדידה והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים) 36
- לוח 9: התפלגות המשיבים באשר לרמת הסקרנות האינטלקטואלית, בחלוקה לפי עתות מדידה והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים) 37
- לוח 10: התפלגות המשיבים מכיתה ט' באשר למעורבות ועניין חברתי, בחלוקה לפי ותק והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים) 39
- לוח 11: התפלגות המשיבים מכיתה ט' באשר לגאווה וסקרנות ביחס לעדה הדרוזית, בחלוקה לפי ותק והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים) 40
- לוח 12: התפלגות המשיבים מכיתה ט' באשר למסוגלות עצמית, בחלוקה לפי ותק והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים) 41
- לוח 13: התפלגות המשיבים מכיתה ט' באשר לסקרנות אינטלקטואלית, בחלוקה לפי ותק והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים) 42

רשימת תרשימים

- תרשים 1: המודל הלוגי של "נעורים" 13
- תרשים 2: השתתפות בני הנוער בפעילויות פנאי ביישוב בנוסף ל"מרכז נעורים" לפי עתות מדידה והשתתפות ב"מרכזי נעורים" 31
- תרשים 3: שביעות הרצון מהפעילות ב"מרכז נעורים" והתרומה הנתפסת שלה למשתתפים, בסוף השנה (אחוזים) 44
- תרשים 4: שביעות הרצון מהפעילות בקבוצת השייכות של "מרכז נעורים" והתרומה הנתפסת של הפעילות למשתתפים, בסוף השנה (אחוזים) 45

תכנית "נעורים" יצאה לדרך בשנת תשע"ב ולה שלוש מטרות מרכזיות: (1) לפתח בקרב בני נוער וצעירים דרוזים מעורבות קהילתית ומנהיגות; (2) לאפשר להם לממש את הפוטנציאל האישי שלהם ולקדם אותם למצוינות; (3) לפתח ולגבש את הזהות הדרוזית שלהם. ארגון "מעשה" מפעיל את התכנית, והיא מעוצבת על ידי ועדה מקצועית המורכבת מנציגי הגופים השותפים בתמיכה בה. "נעורים" פועלת להגשמת מטרותיה על ידי הקמה והפעלה של מרכזי צעירים, כאשר בשנת תשע"ה פעלו מרכזים כאלה ב-13 יישובים דרוזיים (להלן: המרכזים). המרכזים מכוונים לאוכלוסיית היעד של בני ובנות נוער בגילי 12-18, והם נותנים גם הזדמנות להעצמה של צעירות דרוזיות, בוגרות תיכון וסטודנטיות, המתנדבות בהם. התכנית נועדה לפתח מענים גם לאוכלוסיית יעד נוספת של צעירים בני 20-25. חזון התכנית הוא שהמרכזים יהיו מנוף לחיזוק המרקם החברתי ולקידום אזרחות פעילה בקהילות וביישובים שבהם הם פועלים, ולהפוך את אותם יישובים למקומות בטוחים יותר. התכנית מלווה במחקר הערכה רב-שנתי שאותו מבצעת היחידה להערכת תכניות במרכז לטכנולוגיה חינוכית (מטח). מטרת המחקר לסייע בפיתוח התכנית ולהנחיל למטה התכנית ולצוותים המפעילים אותה את היכולת לבצע הערכה באופן עצמאי (Evaluation Capacity Building).

בשנות ההערכה הקודמות (תשע"ב-תשע"ד) מוקדו מאמצי ההערכה בהמשגת רציונל התכנית ומודל הפעולה שלה, במיפוי הצרכים והמשאבים העומדים לרשות בני הנוער ביישובים ובאפיון המשתתפים בפעילות ב"מרכזי נעורים". נוסף לכך מיפתה ההערכה את הפעילויות במרכזים ואת המידה שבה הן עונות על צורכי המשתתפים ונתפסות כתורמות לבני הנוער ולמתנדבות בהם. בהמשך מוקדו מאמצי ההערכה בבחינת היישום של פעולות המרכז, במקומו של המרכז ביישוב ובפיתוח כלים להערכת התוצאות של התכנית בקרב המשתתפים.

מתווה ההערכה בתשע"ה

ההערכה בשנת תשע"ה כללה שני מרכיבים:

מרכיב 1: הערכת מודל הפעולה של "מרכז נעורים" והשפעותיו על היישוב בארבע סוגיות עיקריות:

1. רמת תפקודם ומקצועיותם של מנהלי המרכזים לאור הגדרת התפקיד של מטה התכנית
2. איכות השותפויות בתוך היישוב בהתייחס לקשר עם בעלי תפקידים ברשויות ומעורבות הורי המשתתפים
3. "מרכז נעורים" כמנוף לפיתוח מנהיגות קהילתית
4. היכולת של "מרכזי נעורים" לייצר אימפקט ברמה היישובית – מאיצים וחסמים.

המחקר התמקד בשישה יישובים: בית ג'אן, ירכא, דליית אל כרמל, עוספיה, חורפיש ופקיעין. מרכיב זה נבדק באמצעות שיטות מחקר איכותניות שכללו מגוון כלי מחקר ומקורות מידע, ובכלל זה ראיונות מובנים למחצה עם גורמים במרכזים וביישובים (40 ראיונות), קבוצות מיקוד שבהן השתתפו בני נוער הפעילים במרכזים, ההורים שלהם ומנהלי המרכזים (11 קבוצות) ותצפיות בפעילות המרכז (10 תצפיות). המידע נאסף בחודשים ינואר-מאי 2015.

מרכיב 2: הערכת ההשפעה של "מרכזי נעורים" על בני הנוער המשתתפים בו בתחומי הליכה שקבעה התכנית: חיזוק המעורבות החברתית של המשתתפים בקהילה, מימוש הפוטנציאל האישי שלהם והעמקת הזדהותם עם המורשת הדרוזית. מרכיב זה התבסס על השאלון להערכת תוצאות שפותח ונוסה בתשע"ד ובוצע במערך משווה בין תחילת שנת הפעילות לסיומה ובין משתתפים ב"מרכזי נעורים" (משתתפים בתכנית) לבני נוער שאינם נוטלים חלק בפעילות המרכזים (קבוצת השוואה).

המדידה הראשונה התקיימה בתחילת שנת הפעילות בחודשים נובמבר-דצמבר 2014 והשתתפו בה 1,985 בני נוער שהיו בעת ההיא 85% מהמשתתפים ב"מרכזי נעורים".

המדידה השנייה התקיימה לקראת סיום שנת הפעילות בחודשים מאי-יוני 2015 וכללה 2,941 בני נוער, שהיו בעת ההיא 85% מהמשתתפים ב"מרכזי נעורים".

קבוצת ההשוואה כללה תלמידי כיתות ז'-י"א שאינם משתתפים בפעילות "מרכזי נעורים". תלמידים אלה השתתפו במדגם בתי ספר על יסודיים בחמישה יישובים (אבו סנאן, ג'וליס, כיסרא-סמיע, ירכא ובית ג'אן)¹ שהועברו להם השאלונים לקראת סיום שנת הלימודים מאי-יוני 2015. קבוצה זו כללה 1,100 בני נוער.

תהליך עיבוד הנתונים כלל ניתוח גורמים של נתוני המדידה הראשונה שבאמצעותו חולצו ארבעה מדדים המשמשים אומדן באשר לתוצאות שהתכנית מבקשת להשיג: (1) מעורבות ועניין חברתי (תשעה היגדים, $\alpha=0.77$); (2) גאווה וסקרנות ביחס לעדה הדרוזית (שלושה היגדים, $\alpha=0.64$); (3) מסוגלות עצמית (שבעה היגדים, $\alpha=0.56$); (4) סקרנות אינטלקטואלית (ארבעה היגדים, $\alpha=0.73$).

ההשוואה בין המשתתפים ב"מרכזי נעורים" לחבריהם שאינם משתתפים בפעילות זו, וכן ההשוואה בין תחילה השנה לסופה בקרב המשתתפים בתכנית נעשתה באמצעות מבחן t להשוואת ממוצעים עבור מדגמים בלתי מזווגים. נוסף לכך נעשו ניתוחים מתאמיים לבחינת הקשרים בין משתנים המעידים על שביעות רצון ותפיסת תרומתה של הפעילות ובין משתנים המעידים על תוצאות התכנית בקרב המשתתפים.

הדוח הנוכחי מפרט את ממצאי ההערכה וההישגים וגם את האתגרים שהם מציפים. להלן פירוט המרכזיים שבהם.

ההישגים של "מרכזי נעורים" בעת הזו

התכנית התרחבה והתבססה

✓ בתשע"ב פעלו במסגרת התכנית חמישה מרכזים בארבעה יישובים, ובתשע"ה הגיע היקפם ל-13 מרכזים ב-12 יישובים, כאשר היקף המשתתפים בתשע"ה היה כ-3,500 בני נוער.

✓ פעילות המרכזים נתפסת כאיכותית ומגוונת, הן על ידי בני הנוער, הן על ידי הוריהם והן על ידי הגורמים השונים ביישוב. זוהה יתרון משמעותי בכך שבמרכזים מציעים פעילות איכותית הזמינה לכול וללא עלות.

¹ בחירת בתי הספר נעשתה בהתייעצות עם המפקח הארצי על החינוך הדרוזי והצ'רקסי; העברת הסקר אושרה על ידי המדען הראשי של משרד החינוך.

- ✓ מנהלי המרכזים והצוותים נתפסים כמומנים בעבודתם, אמינים ואכפתיים על ידי כלל בעלי העניין.
- ✓ בני הנוער המשתתפים בפעילות מביעים שביעות רצון גבוהה ממנה ומעידים כי היא תרמה להם גם בהיבט האישי וגם בהיבט החברתי קהילתי.
- ✓ סביב המרכזים מתגבשות קהילות צעירות של בני נוער, מתנדבות, מלגאיות וצעירים.

המבנים הארגוניים של התכנית עברו הסדרה ומוקדו התכנים של פעילותה

- ✓ בתחילת דרכה של התכנית ביקשו מעצביה להשפיע על המשתתפים ב"מרכזי נעורים" בשישה תחומים: (1) גיבוש הזהות האישית והרחבת הידע על הזהות הדרונית; (2) עלייה במודעות חברתית והאזרחית; (3) חיזוק של תחושת החוללות העצמית; (4) פיתוח של כישורי חיים; (5) היכרות עם מגוון תחומי עניין וידע ועם אפשרויות קריירה ותעסוקה; (6) שיפור במיומנויות למידה ובהישגים לימודיים. תובנות שעלו מהשטח ומתוך ממצאי ההערכה הצביעו על קושי ביכולת ההשפעה של התכנית כאשר מדובר בתחומים כה רבים ובייחוד כאלה שלא זוהה בהם יתרון לתכנית. לאור זאת בחר מטה התכנית להתמקד בשלושה תחומי ליבה: (1) מעורבות חברתית; (2) מימוש פוטנציאל אישי; (3) הזדהות עם המורשת הדרונית.
- ✓ ממצאי ההערכה מתשע"ד הצביעו על קושי בעבודת המנהלים הנובע מריבוי תפקידים וסמכויות ומחששה לא מתאימה. לקראת סיום השנה הוגדרו מחדש התפקידים והסמכויות של המנהלים והיקפי ההעסקה שלהם. גויסו רכזי נוער האמונים על היבטי הדרכה ותוכן, לרבות ליווי קבוצות השייכות, הדרכת המתנדבות והנחיית קבוצות מנהיגות. בנוסף, עודכן והותאם תהליך הכשרת המנהלים. כל אלה באים לידי ביטוי בעבודה מקצועית יותר של המנהלים ושל המרכז בעת הזו.
- ✓ מטה התכנית העמיק את מעורבותו בחיזוק הקשר עם ראשי הרשויות באמצעות מפגשים עמם והנחיה והדרכה של המנהלים אם באופן ישיר ואם באמצעות הרכזים האזוריים. מאמצים אלו מצד מטה התכנית תרמו לחיזוק מעמד המרכזים ביישובים.

יש ראיות כי השתתפות בפעילות המרכזים מקדמת את בני הנוער

- ✓ בני הנוער המשתתפים בפעילות משיגים רמה גבוהה במדדי ההצלחה של התכנית: מעורבות חברתית, גאווה במורשת הדרונית, מסוגלות עצמית וסקרנות אינטלקטואלית, וזאת בהשוואה לבני גילם שאינם משתתפים בפעילות.
- ✓ נמצא שיפור בין תחילת שנת הפעילות לסופה בקרב המשתתפים ב"מרכזי נעורים" במדדי ההצלחה של התכנית: רמת מעורבות חברתית, רצון להתנדב, יכולת להתמודד עם קשיים וסקרנות למגוון תחומי עניין.

- ✓ בדיקת ההשפעה של השתתפות בפעילות ב"מרכזי נעורים" לאורך זמן הצביעה על כך שמשתתפים ותיקים (בני נוער שזו השנה השלישית שבה הם משתתפים בפעילות) בולטים ברמה הגבוהה שהשיגו במדדי ההצלחה השונים, בהשוואה למשתתפים בני גילם שצברו פחות ותק.
- ✓ ראיות לחשיבותה ותרומתה של "קבוצת השייכות"² התקבלו מהממצאים המצביעים על כך שככל שהמשתתפים מייחסים תרומה רבה יותר לפעילות זו, כך הם מתאפיינים ברמת מעורבות חברתית גבוהה יותר (ולהיפך).

האתגרים שבפניהם ניצבת התכנית בעת הזו והמלצות להתמודדות עמם

לצד ההצלחות מזוהים כמה אתגרים, ולצדם המלצות אפשריות לגבי דרכי התמודדות עמם:

עיצוב השותפות של המרכזים עם הקהילה

- ⇐ נדרש המשך עיצוב הקשר עם גורמי מפתח ביישובים המבקשים להיות מעורבים ומשפיעים יותר על "מרכז נעורים", כאשר בעת הזו קיים מתח בין הרצון לשמר את האוטונומיה של המרכז ובין היעד של השפעה על היישוב.
- מומלץ להקים פלטפורמה יישובית משותפת לעיצוב המדיניות ודרכי הפעולה של המרכזים, מעין ועדת היגוי של המרכז, אשר תאגד בעלי עניין רלוונטיים ביישוב.
- ⇐ שילוב הורי המשתתפים והפיכתם לשותפים מזוהה כמנוף להרחבת ההשפעה של "מרכז נעורים". זהו אתגר המחייב עיצוב דרכי פעולה ודורש את המעורבות של מטה התכנית.
- מומלץ ליזום פעילויות המערבות את ההורים ומשלבות אותם בעיצוב המרכז ובמאמצי החיבור לקהילה.
- ⇐ עדיין לא ניתן לראות את הפירות של המאמצים שהושקעו להצמחת מנהיגות מקומית באמצעות "קבוצות המנהיגות" של בני הנוער והפעילות של המתנדבות. מדובר על מאמץ שיש להמשיך ולשקוד עליו תוך שכלול דרכי הפעולה ועידוד יוזמות מצד המתנדבות ובני הנוער.
- מומלץ לפתח פלטפורמות שייתנו ביטוי למנהיגות קהילתית, כדוגמת מועצת נוער ונציגות משתתפים בוועדת היגוי של המרכז, וכדוגמת פרויקט חוצה יישובים בהובלת המתנדבות.
- ⇐ ממצאי המחקר מעידים על כך שהמשתתפים במרכזים הם גם מי שמשתתפים בפעילויות במסגרות אחרות הקיימות ביישוב לבני גילם. תופעה זו דווחה גם במחקר בשנת תשע"ד. דפוס זה, לצד ריבוי הנתונים על יתרון של המשתתפים לעומת חבריהם, במגוון היבטים, מעלה את האפשרות שבהצטרפות למרכז יש תהליך של ברירה עצמית, שבו בני נוער המצויים במרכז החברתי נוטים להצטרף יותר מאלה שנמצאים בשוליים. האתגר של התכנית, אם כן, הוא להרחיב את הפעילות של המרכזים כך שתכלול גם בני נוער אחרים.
- מומלץ לתת למנהלים כלים לשם כך ולפתח פעילויות מותאמות, חלקן בעלות אופי מזדמן, שיעודדו בני נוער נוספים להשתתף בפעילות במתכונת המתאימה להם.

² פעילות קבוצתית שבועית המונחית על ידי המתנדבות.

התמקצעות באשר לתכנים ולדרכי הפעולה

⇐ מזוהים קושי ומורכבות בעיסוק במורשת הדרוזית ובחיזוק ההזדהות עמה, הן בשל תחושה של המנהלים כי המתנדבות אינן בשלות לכך והן בגלל העובדה שיש יישובים שבהם האוכלוסייה מעורבת.

מומלץ לבחון את האפשרות להעמיק בעשייה בהיבט של גיבוש זהות אישית באמצעות כוח אדם מקצועי.

⇐ נדרשת השקעה בהרחבת הידע של המנהלים באשר לדרכים שבהן אפשר לגייס משתתפים ולעצב פעילות בחברה מסורתית-שמרנית וביישובים מעורבים. כמו כן מזוהה צורך בהדרכת המנהלים בדרכי עבודה עם בני נוער בסיכון. ליווי המנהלים החדשים תוך הקניית כלים לניהול זמן, ניהול צוות והנחיית המתנדבות מזוהה אף הוא כצורך בעת הזו.

מומלץ להתאים את תהליכי הכשרת המנהלים לשונות בוותק ובניסיון ולשונות במאפיינים של היישובים.

⇐ התנאים הפיזיים שבהם פועלים "מרכזי נעורים" מזוהים בחלק מהיישובים כבלתי מתאימים ו/או כלא נגישים דיים לכלל בני הנוער.

מומלץ לפעול כדי להתאים את המבנים ולבחון את מיקום הפעילות. במידת הצורך מוצע לשקול הפעלה בשלוחות, כמו הפעילות במג'אר, או לספק הסעות.

תכנית "נעורים" (להלן: התכנית) יצאה לדרך בשנת תשע"ב על רקע דאגה באשר למצבם החברתי של היישובים הדרוזיים. התכנית מתמקדת בבני הנוער ובצעירים הדרוזים ותופסת אותם כסוכני שינוי. מטרת התכנית:

- לפתח מעורבות קהילתית ומנהיגות.
- לאפשר לבני נוער ולצעירים לממש את הפוטנציאל האישי שלהם ולחתור למצוינות.
- לפתח ולגבש את הזהות של בני הנוער והצעירים כבני העדה הדרוזית.

התכנית מבקשת להשיג את מטרותיה באמצעות הפעלתם של מרכזי צעירים ביישובים הדרוזיים, "מרכזי נעורים" (להלן: המרכזים). המרכזים מופעלים באמצעות ארגון "מעשה". המבנה הארגוני שלהם כולל מנהלת ארצית, מנהלים אזוריים ומנהלי יישובים. התכנית מעוצבת על ידי ועדה מקצועית המורכבת מנציגי כל השותפים במימונה: משרד ראש הממשלה, משרד החינוך, פדרציית סן פרנסיסקו, קרן לאוטמן, קרן אשלים וקרן דניאל. אוכלוסיית היעד של המרכזים כוללת בני נוער בגילי 12-18 המשתתפים בפעילויות המרכזים, וצעירות בוגרות תיכון המתנדבות במרכזים והן חלק מהצוות החינוכי. אוכלוסיית יעד נוספת היא בוגרים צעירים בני 20-25, אך ביחס לאוכלוסיית יעד זו, התכנית עדיין בשלבי פיתוח. על פי חזון התכנית, המרכזים הם מנוף לגיבוש המרקם החברתי בקהילות וביישובים שבהם הם פועלים ולהפיכת היישובים למקומות בטוחים יותר.

בשנת תשע"ב פעלו חמישה מרכזים ביישובים האלה: מג'אר (מרכז גדול עם שתי שלוחות), פקיעין, חורפיש, בית ג'אן וכסרא-סמיע. בשנת תשע"ג הורחבה הפעילות לשמונה יישובים נוספים. לכל מרכז יש מבנה בתחום הרשות המקומית, שאליו מגיעים בני הנוער בשעות אחר הצהריים. צוות המרכז כולל מנהל, עובד סוציאלי ושמונה מתנדבות. המתנדבות אחראיות להיבט החברתי-זהותי של פעילות המרכז באמצעות הנחיה של "קבוצות שייכות" בשעה ששאר הפעילויות של המרכז (חוגים, העשרה) מבוצעות באמצעות ספקים חיצוניים שנבחרים בתהליך סדור, לאחר שהגדירו מטרות לכל תחום ולכל פעילות והציגו תכנית עבודה שנגזרת ממטרות אלו. משנת תשע"ה מופעל בחלק מהמרכזים מרכיב של סיוע לימודי באמצעות סטודנטיות מלגאיות של התכנית (בשנים קודמות בוצע מרכיב זה על ידי ספקים חיצוניים).

ארגון "מעשה" יצר קשר עם המרכז לטכנולוגיה חינוכית (מטח) לצורך ביצוע פעולת הערכה רב שנתית של התכנית. בשנים תשע"ב-תשע"ג הונחה התשתית להערכה רב שנתית ולפיתוח היכולת לביצוע עצמאי של ההערכה על ידי מפעיליה (Evaluation Capacity Building ECB). בתשע"ד עסקה פעולת ההערכה בתמיכה בהמשך פיתוח מודל הפעולה של התכנית ובשכלול ההיבט של הערכת התוצאות שלה. מחקר ההערכה של תשע"ה המשיך והרחיב את היקף פעולות ההערכה שבוצעו בתשע"ד במטרה לסייע בעיצוב מודל הפעולה של המרכזים ובחינת השפעתם על היישוב ועל המשתתפים בהם, בעיקר על בני הנוער. דוח זה עוסק בממצאי ההערכה של שנה זו.

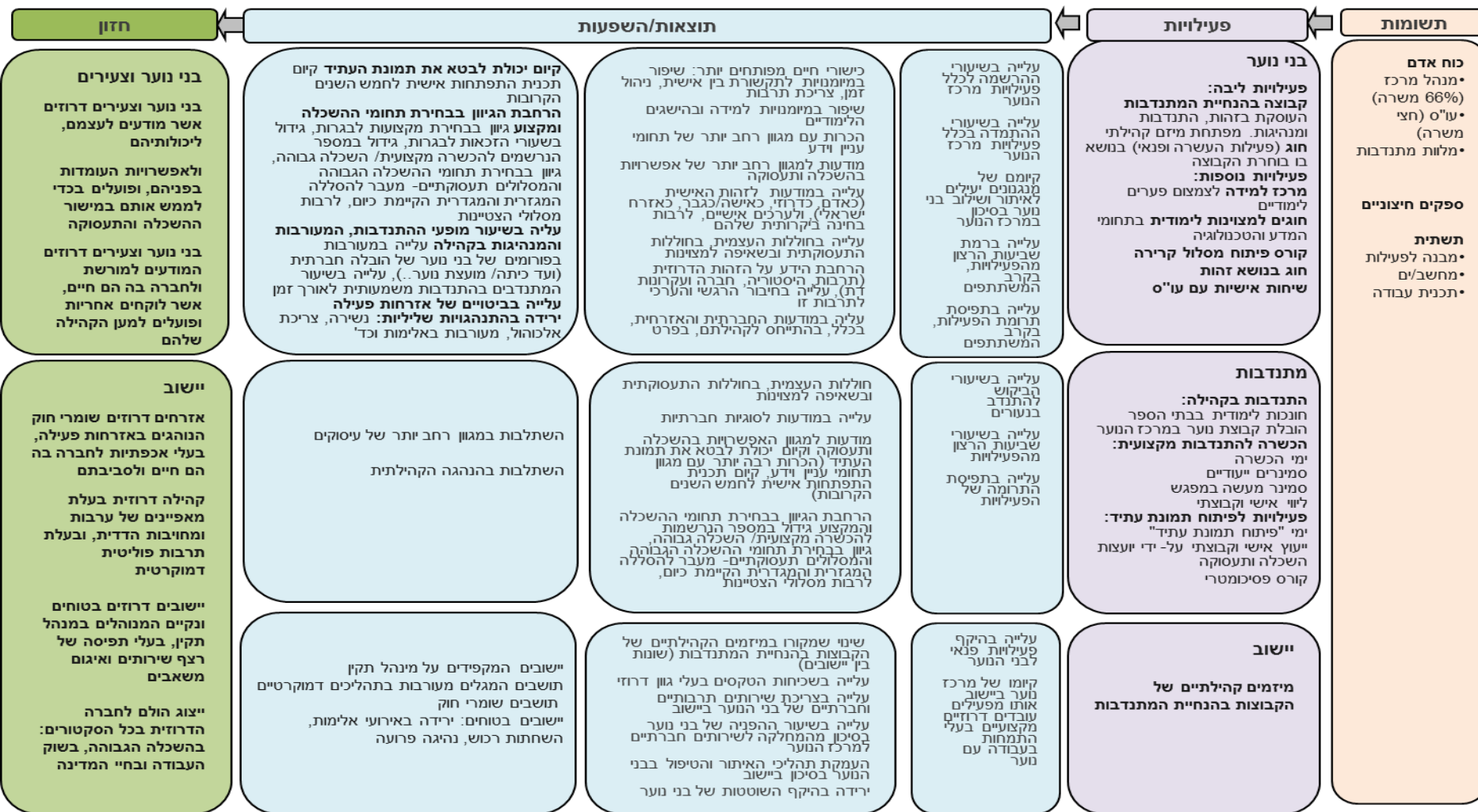
רציונל התכנית, מודל הפעולה שלה ושאלות הערכה הנגזרות מהם

פעולות הערכה בשנת המחקר הראשונה (תשע"ב) כללו דיונים וראיונות עם חברי הוועדה המקצועית וצוות התכנית וכן קריאת מסמכים. כל אלה אפשרו את שרטוט המודל הלוגי של התכנית המוצג בתרשים 1. המודל הלוגי מנסח את חזון התכנית ביחס לצעירים וביחס ליישובים הדרוזיים, מפרט את התשומות של התכנית ואת פעילויותיה, ומציב את התוצאות שהיא אמורה לחולל בטווח הקצר, הבינוני והארוך. שאלות ההערכה העקרוניות הנגזרות מהמודל הלוגי ואשר משמשות תשתית לתהליך ההערכה הרב שנתי של התכנית הן:

1. האם הונחו התשומות המתוכננות, והאם הן מספקות?
 2. האם הפעולות המתוכננות נותנות מענה לצרכים המזוהים בקהלי היעד? האם הן בוצעו בהתאם לתכנון? מי השתתף בהן, ומה הייתה איכותן?
 3. האם ובאיזה היקף הושגו התוצאות בטווח הקצר, הבינוני והארוך?
 4. האם יש קשר בין התשומות והפעילויות ובין התוצאות?
- עוד נציין כי שינויים בהרכב הצוות המוביל של התכנית ותהליכי חשיבה שנערכו בשנת תשע"ד חידדו את המודל הלוגי באשר לתחומי התערבות ודרכי פעולה של המרכזים. בעקבות תהליכים אלו מוקדו הנושאים שבהם עוסקת התכנית לשלושה תחומי ליבה:

1. מעורבות חברתית
2. מימוש פוטנציאל אישי
3. הזדהות עם המורשת הדרוזית

תרשים 1: המודל הלוגי של "נעורים"

מחקר הערכה בשנת תשע"ה

מטרת המחקר שליווה את תכנית "נעורים" בשנת תשע"ה הייתה להרחיב ולהעמיק את הלמידה באשר לאיכות פעולת המרכזים ביישובים ובאשר למידת השפעתם על המשתתפים בהם.

השאלות שהמחקר בתשע"ה ביקש לתת להן מענה הן:

1. מהן התשומות והפעולות הננקטות ב"מרכזי נעורים" כדי לקדם את יעדי התכנית?
2. מהם החסמים והקשיים הבולטים העומדים בפני צוות התכנית ומנהלי המרכזים בבואם להשיג את יעדיהם, ומהם הגורמים המקדמים את היעדים האלה?
3. מהן ההצלחות של המרכזים ביישובים כפי שהן נתפסות על ידי בעלי עניין שונים?
4. מהם האתגרים המרכזיים העומדים לפתחם של המרכזים?
5. באיזו מידה מצליחים המרכזים להשיג את המטרות שהציבו לעצמם בטווח הקצר?
6. מהי התרומה של הפעילות במרכזים כפי שהיא נתפסת בעיני המשתתפים בה?
7. באיזו מידה אפשר לקשור בין יישום הפעילויות של המרכזים ובין התוצאות?

כדי לענות על שאלות אלו מוקדו מאמצי ההערכה בשני מרכיבים:

1. הערכת מודל הפעולה של "מרכז נעורים" והשפעותיו על היישוב
2. הערכת ההשפעה של "מרכז נעורים" על בני הנוער המשתתפים בו

לכל אחד מהמרכיבים נבנה מערך מחקר ייעודי המפורט להלן.

מערך המחקר של הערכת מודל הפעולה של "מרכז נעורים" והשפעותיו על היישוב

מרכיב זה שימש כהערכה מעצבת מתוך הבנה כי רציונל התכנית ומודל הפעולה שלה עדיין נמצאים בתהליכי עיצוב. לאור זאת ולאור תובנות מממצאי ההערכה משנים קודמות הושם הדגש בארבע סוגיות:

1. רמת תפקודם ומקצועיותם של מנהלי "מרכזי נעורים" לאור הגדרת התפקיד של מטה התכנית
2. איכות השותפויות בתוך היישוב בהתייחס לקשר עם בעלי תפקידים ברשויות והמעורבות של הורי המשתתפים
3. "מרכז נעורים" כמנוף לפעילות מנהיגות קהילתית
4. היכולת של "מרכזי נעורים" ליצר אימפקט ברמה היישובית – מאיצים וחסמים

ההערכה של מרכיב זה בוצעה בגישה של "מחקר פעולה" (Action Research) המקובלת בהערכת תכניות התערבות בתחומי החינוך, החברה והרווחה. מחקר פעולה הוא "פעולת התערבות בתפקודם של גופים או בתהליכים תוך כדי בחינה קרובה וביקורתית של ההשפעות של אותה התערבות" (פרידמן, 2005). גישה זו מתאימה למצבים שבהם תכנית עדיין נמצאת בשלבי פיתוח וניסוי, כך שפעולת ההערכה וממצאיה משמשים בסיס לעיצוב מודל ההתערבות ודרכי היישום שלו. במחקרים מסוג זה נדרשים השותפים המרכזיים בהפעלת התכנית לקחת חלק פעיל בתכנון ובניהול המחקר, תוך כדי דיאלוג מתמיד ומותאם לשלבי הפיתוח של תכנית הפעולה, וכך לסייע בפיתוח חשיבה ביקורתית ומשתפת באשר לתהליכי התכנון והיישום של התכנית (פרידמן, 2005; אריאלי ופרידמן, 2012; פרידמן ואחרים, 2010; שלסקי, 2006; Ebset, 2001; Elliott, 1991; Lieneret, 2002; Park, 2002).

בהתאם לגישה זו עוצב מערך המחקר, לרבות בחירת היישובים שיידגמו בו, עתות איסוף המידע והסוגיות להעמקה, שנקבעו עם צוות התכנית.

אוכלוסיית המחקר

מרכיב זה נבדק בשישה יישובים: בית ג'אן, דליית אל כרמל, חורפיש, ירכא, עוספייה ופקיעין. היישובים שנבחרו מייצגים שונות הן במאפיינים חברתיים והן במאפיינים הקשורים להתנהלות "מרכזי נעורים" והתכנית, כמפורט בלוח 1.

אוכלוסיית המחקר כללה את:

- צוות התכנית בדרג המרכזים ביישובים שהשתתפו במחקר, ובכלל זה מנהלים מכל המרכזים וכן רכזי הנוער, המתנדבות והמלגאיות.
- בני הנוער המשתתפים בפעילות של "מרכזי נעורים".
- גורמים המייצגים את הנהגת היישובים וראשי שירותים, בעיקר שירותים המיועדים לבני הנוער ביישוב, וכן ההורים של בני הנוער המשתתפים בפעילות במרכזים.

לוח 1: מאפייני היישובים שבהם הוערך מודל הפעולה של "מרכזי נעורים"

קטגוריות		יישובים	בית ג'אן	דליית אל כרמל	חורפיש	ירכא	עוספיה	פקיעין
מאפיינים דמוגרפיים של היישוב ³	צורת יישוב	מועצה מקומית	מועצה מקומית	מועצה מקומית	מועצה מקומית	מועצה מקומית	מועצה מקומית	מועצה מקומית
	דירוג כלכלי-חברתי	2	3	3	2	4	4	4
	דת	99% דרוזים 1% מוסלמים	97% דרוזים 3% מוסלמים	96% דרוזים 14% נוצרים 9% מוסלמים	99% דרוזים 1% מוסלמים	79% דרוזים 14% נוצרים 9% מוסלמים	78% דרוזים 21% נוצרים 1% מוסלמים	
	מספר תושבים (באלפים)	11.1	16.2	5.9	15.8	11.6	5.5	
	מספר בני הנוער ביישוב (מגיל 12 עד גיל 17) ⁴	1,200	1,500	665	1,900	1,150	570	
מאפיינים של "מרכזי נעורים" ביישוב	שיוך למנהל אזורי בתכנית	מזרח	מערב	מזרח	מערב	מערב	מזרח	
	ותק בתכנית	4 שנים	3 שנים	4 שנים	3 שנים	3 שנים	4 שנים	
	ותק של מנהל המרכז	מנהלת ותיקה	מנהל חדש	מנהלת ותיקה	מנהלת ותיקה	מנהלת ותיקה	מנהל חדש	
	מספר בני הנוער המשתתפים במרכז ⁵	300	200	250	400	216	190	
	אחוז המשתתפים מתוך פוטנציאל קבוצת הגיל ביישוב	25%	14%	38%	21%	20%	33%	

³ לפי נתוני למ"ס, קובץ היישובים 2013.

⁴ אומדן המתבסס על נתוני למ"ס מקובץ היישובים 2013.

⁵ לפי דיווח של מנהלי המרכזים.

כלי המחקר, איסוף הנתונים ודרך עיבודם

נעשה שימוש בכלי מחקר איכותניים כמפורט בלוח 2.

לוח 2: כלי המחקר

היקפים	מקורות המידע	כלי
40 ראיונות	מנהלי המרכזים, רכזי הנוער במרכזים, מלגאיות ומתנדבות, ראשי מועצות מקומיות וסגניהם, מנהלי מחלקות חינוך ורווחה, מנהלי יחידות לקידום נוער, ממוני תחום הנוער מטעם הרשות, מנהלי מתנ"סים, מנהלי בתי ספר, רכזים חברתיים ועוד	ראיונות מובנים למחצה
11 קבוצות	בני נוער המשתתפים בקבוצות השייכות, הורים ומנהלי המרכזים	קבוצות מיקוד
10 תצפיות	בפעילויות "מרכז נעורים", לרבות בישיבות הצוות ובפעילות שיא	תצפיות

המידע מבית ג'אן וירכא נאסף במהלך החודשים ינואר-מרץ 2015, ומהמרכזים: דליית אל כרמל, עוספיה, חורפיש ופקיעין בחודשים אפריל-מאי 2015.

עיבוד הנתונים נעשה בשיטה של ניתוח תוכן איכותני, לפי אמות מידה מקובלות בעולם המחקרי ובהתבסס על איתור קטגוריות ומוטיבים, הגדרתם והערכת שיעורם. הגדרת הקטגוריות מושפעת מהמסגרת התיאורטית, משאלות ההערכה ומשיקולי החוקר ומזמיני המחקר (שקדי, 2003). בתום איסוף המידע על אודות כל מרכז ומרכז ועיבודו הוגש מסמך מסכם למטה התכנית אשר לוהה בלמידה משותפת על התובנות והפעולות הנגזרות מהן.

מערך המחקר להערכת ההשפעה של "מרכז נעורים" על בני הנוער המשתתפים בו

הערכת התוצאות (outcomes) של המרכזים בקרב בני הנוער המשתתפים בפעילויותיהם בוצעה במערך מחקר ששילב מדידות פרה ופוסט בקרב המשתתפים, לצד השוואה של המשתתפים לבני נוער שאינם משתתפים בפעילות זו.

לוח 3 מתאר את מערך המחקר למדידת התוצאות בקרב המשתתפים.

לוח 3: מערך המחקר למדידת תוצאות

עיתוי מדידה אוכלוסייה	תחילת שנת הפעילות תשע"ה	סוף שנת הפעילות תשע"ה
משתתפים ב"מרכזי נעורים" (קבוצת התערבות P)	PT ₀	PT ₁
לא משתתפים (קבוצת השוואה C)	לא בוצע	CT ₁

אוכלוסיית המחקר

1. קבוצת ההתערבות: נפקדו כלל בני הנוער המשתתפים בפעילות ב"מרכזי נעורים" בכל היישובים שבהן פועלת התכנית.
 2. קבוצת השוואה של תלמידי כיתות ז'-י"א שאינם משתתפים בפעילות "מרכזי נעורים" נבחרה לשמש מדגם של בתי ספר ביישובים⁶ - אבו סנאן, ג'וליס, כיסרא סמיע, ירכא ובית ג'אן, כמפורט להלן:
 - א. באבו סנאן הועבר השאלון בבית הספר המקיף אבו סלים אלשיך שבו לומדים מרבית תלמידי היישוב⁷. בשל גודלו של בית הספר נדגמו מכל שכבה באופן אקראי מחצית מהכיתות בשכבות ז'-י"א. לא נכללו במדגם כיתות של החינוך המיוחד או מסלולי לימוד ייחודיים.
 - ב. בג'וליס הועבר השאלון בחטיבת הביניים מקיף ג'וליס⁸, בית הספר העל יסודי היחידי ביישוב. נפקדו כל כיתות ז-ט, למעט כיתות השייכות לחינוך המיוחד.
 - ג. בכיסרא סמיע הועבר השאלון בבית הספר האזורי מקיף הגליל המשותף לשני היישובים. בשל גודלו של בית הספר נדגמו מכל שכבה באופן אקראי 2-3 מהכיתות בשכבות ז'-י"א. לא נכללו במדגם כיתות השייכות לחינוך המיוחד או מסלולי לימוד ייחודיים.
 - ד. בירכא הועבר השאלון בבית הספר מקיף "אחוזה". נפקדו כל כיתות י-י"א, למעט כיתות השייכות לחינוך המיוחד⁹.
 - ה. בבית ג'אן הועבר השאלון בבית הספר מקיף "המנוח גאלב" שהוא בית הספר העל יסודי היחיד ביישוב. נפקדו כל כיתות י-י"א, למעט כיתות השייכות לחינוך המיוחד או מסלולי לימוד ייחודיים.
- בלוח 4 מפורטים היקפי המשיבים על שאלון הסקר, בכל אחת מהמדידות ובכל אחת מקבוצות המחקר, בפילוח לפי יישוב.

⁶ בחירת בתי הספר נעשה בהתייעצות עם המפקח הארצי על החינוך הדרוזי והצ'רקסי והעברת הסקר אושרה על ידי המדען הראשי של משרד החינוך.

⁷ ביישוב פועל גם בית ספר על יסודי טכנולוגי.

⁸ לבקשת המפקח הארצי על החינוך הדרוזי והצ'רקסי לא נכללו מבית ספר זה תלמידי כיתות י-י"א. לדבריו, בית הספר נמצא במוקד של כמה מחקרים המעמיסים על הכיתות ועל צוות בית הספר. בעיה דומה הייתה בבית הספר בירכא שבו נדגמו הכיתות הגבוהות בלבד.

⁹ בירכא יש עוד שני בתי ספר על יסודיים המציעים מסלולים ייחודיים (טכנולוגיה ומצינות).

לוח 4: היקפי המשיבים על השאלון לפי עתות מדידה והשתתפות ב"נעורים", בפילוח לפי יישוב

יישוב	תחילת שנה משתתפים ב"מרכזי נעורים"	סוף שנה	
		משתתפים ב"מרכזי נעורים"	קבוצת השוואה
אבו סנאן	115	247	266
בית ג'אן	216	358	439
ג'וליס	202	211	192
דליית אל כרמל	84	178	--
חורפיש	123	126	--
ינוח ג'ת ¹⁰	97	196	--
ירכא	152	254	83
כיסרא סמיע ¹¹	141	475	130
מג'אר	326	404	--
סאג'ור	169	173	--
עוספיה	101	153	--
פקיעין	91	60	--
ראמה	78	106	--
סה"כ	1,985	2,941	1,110

לפי דיווח מנהלי "מרכזי נעורים" היה היקף המשתתפים בתחילת שנת הפעילות 2,245 בני נוער ובסוף שנת הפעילות 3,445 בני נוער, כך שהמשיבים על השאלון בתחילת השנה מהווים 84% מקרב המשתתפים באותה עת ואלה שהשיבו עליו בסוף השנה מהווים 85% מהמשתתפים באותה עת.

שיעורי הנוכחות בבתי הספר בעת העברת השאלון היו גבוהים בכל היישובים שבהם נדגמה קבוצת ההשוואה: באבו סנאן 98%, בג'וליס 98%, בכיסרא סמיע 88%, בירכא 90% ובבית ג'אן 92%. אחוזי ההשבה בבתי הספר היו גבוהים גם כן ועמדו על 98%.

כלי המחקר

השאלון להערכת התוצאות בקרב בני הנוער פותח על ידי צוות ההערכה בתשע"ד כדי לבדוק את השפעת התכנית בששת התחומים שהוגדרו במודל הלוגי שלה: (1) גיבוש הזהות הדרונית והרחבת הידע עליה; (2) עלייה במודעות החברתית והאזרחית; (3) חיזוק של תחושת החוללות העצמית; (4) פיתוח כישורי חיים; (5) היכרות עם מגוון תחומי עניין וידע ועם אפשרויות קריירה ותעסוקה; וכן (6) שיפור במיומנויות

¹⁰ במדידה הראשונה, איסוף השאלונים והקידוד נעשו מינוח ג'ת כמרכז אחד, ובמדידה השנייה הופרדו בשלב האיסוף והקידוד לשני מרכזים ויישובים כך שבמדידת סוף שנה היו 113 נסקרים מינוח ו-83 מג'ת.

¹¹ במדידה הראשונה, איסוף השאלונים והקידוד מכיסרא סמיע נעשו כמרכז אחד, ובמדידה השנייה הופרדו בתהליך הקידוד לשני מרכזים כך שבמדידת סוף שנה היו 308 נסקרים מכיסרא, שהשתתפו בפעילות במרכז, ו-94 בקבוצת ההשוואה, וכן 167 נסקרים מסמיע, שהשתתפו בפעילות ב"מרכז נעורים", ו-36 בקבוצת ההשוואה. בני הנוער משני היישובים לומדים בבית ספר משותף.

למידה ובהישגים לימודיים. פיתוח השאלון התבסס על שאלונים שבהם נעשה שימוש לצרכים דומים¹², לרבות שאלונים שפיתח צוות מטח להערכת מרכיבים שונים של התכנית בשנת תשע"ג. בנוסף כלל השאלון פריטים העוסקים במאפיינים סוציו-דמוגרפיים, בדפוסי השתתפות בפעילויות פנאי המיועדות לבני נוער ביישוב וכן בהשתתפות בפעילות ב"מרכז נעורים" ובשביעות הרצון ממנה. בסך הכול כלל השאלון בתשע"ד 59 פריטים.

בעקבות הרצת החלוץ של השאלון בתשע"ד, וכן לאור שינויים בהגדרת יעדי התכנית עודכן השאלון בתשע"ה. עדכון השאלון כלל ניתוח גורמים¹³ של נתוני המדידה הראשונה שבאמצעותו חולצו ארבעה מדדים המשמשים אומדן באשר לתוצאות שהתכנית מבקשת להשיג (מדדי הצלחה): מעורבות ועניין חברתי (תשעה היגדים, $\alpha=0.77$); גאווה וסקרנות ביחס לעדה הדרוזית (שלושה היגדים, $\alpha=0.64$); מסוגלות עצמית (שבעה היגדים, $\alpha=0.56$) וסקרנות אינטלקטואלית (ארבעה היגדים, $\alpha=0.73$).

השאלון המעודכן הותאם לשתי גרסאות:

בגרסה של תחילת השנה כלל השאלון 36 פריטים. על רובם נדרשו בני הנוער להשיב על סולם ליקרט (כפריטים סגורים המתבססים על סולם הסכמה (מ-1 – כלל לא מסכים ועד 5 – מסכים במידה רבה מאוד). הפריטים התחקו אחר עמדות והתנהגויות המשיבים ביעדי הליבה של התכנית: חיזוק המעורבות החברתית של המשתתפים בקהילה, חיזוק תחושת המסוגלות של המשתתפים, הסקרנות האינטלקטואלית שלהם והעמקת הזדהותם עם המורשת הדרוזית. כמו כן נאסף מידע על אודות מאפייני המשתתפים לרבות מידע על השתתפותם בפעולות פנאי אחרות ביישוב. הגרסה העברית של השאלון מופיעה בנספח א' של דוח זה.

בגרסה של סוף השנה נוספו לשאלון פריטים העוסקים במאפיינים סוציו-דמוגרפיים של בני הנוער ופריטים שעסקו בדפוסי השתתפות בפעילות ב"מרכז נעורים", תפיסת התרומה של הפעילות ושביעות הרצון ממנה. סך הכול כלל השאלון בסוף שנה 61 פריטים. הגרסה העברית של השאלון מופיעה בנספח ב' של דוח זה.

השאלון בשתי הגרסאות תורגם לערבית. מטה התכנית עיין בנוסחי השאלונים בעברית ובערבית וכן בוצעה עליהם בדיקת פרה טסט כדי לוודא בהירות והבנה. בהמשך לכך הופקו הגרסאות ששימשו את המחקר.

הליך המחקר

השאלונים בגרסתם בערבית הועברו באמצעות המתנדבות בתכנית כסקר פנים מול פנים תוך הבטחת חיסיון ואנונימיות. הן המתנדבות והן המנהלים של המרכזים תודרכו באשר לאופן שבו יש להעביר את הסקר ולאסוף את המידע.

איסוף המידע בתחילת השנה נעשה במסגרת הפעילות של קבוצות השייכות ב"מרכזי נעורים".

איסוף המידע בסוף השנה נעשה בתוך בתי הספר במתכונת כיתתית ביישובים שבהם נדגמה קבוצת

¹² שאלון למשתתפים במרכזי הנוער בפרויקט הלאומי של יוצאי אתיופיה שפותח בידי מאירס גוינט מכון ברוקדייל (בן-רבי וברוך קוברסקי, 2009); שאלון הערכת השירות האזרחי (הדרי-כרמי וקדם, 2013); דוח איתור צרכים בקרב בני נוער דרוזים (כהן-נבות ואחרים, 2006); שאלונים להערכת תכניות "נעורים" בסוף השנה תשע"ג.

¹³ תוצאות ניתוח הגורמים מופיעות בנספח ד' בדוח.

ההשוואה. בני נוער שמשתתפים ב"מרכזי נעורים" ולא מילאו את השאלון בבית הספר התבקשו למלא את השאלון במרכז.

ביישובים שבהם לא נדגמה קבוצת השוואה הופצו השאלונים במסגרת הפעילות של קבוצות השייכות, בדומה לתחילת השנה.

עיבוד הנתונים

עיבוד הנתונים נעשה באמצעות תוכנה סטטיסטית SPSS.

התפלגות התשובות קובצה לפי ארבע רמות של הסכמה: (1) מסכים במידה רבה מאוד; (2) מסכים במידה רבה; (3) מסכים במידה בינונית; (4) מסכים במידה מועטה, וכלל לא מסכים.

ההשוואה בין המשתתפים ב"מרכזי נעורים" לחבריהם שאינם משתתפים בפעילות זו, וכן ההשוואה בין תחילה השנה לסופה בקרב המשתתפים, נעשו באמצעות מבחן t להשוואת ממוצעים עבור מדגמים בלתי מזווגים.

עלייה מובהקת בקרב המשתתפים ב"מרכז נעורים", בין תחילת השנה לסופה מסומנת בדוח ב- Δ , בעוד יתרון מובהק של קבוצת המשתתפים על פני קבוצת ההשוואה מסומן ב- Δ .

כדי לבחון את ההשערה כי השפעת המרכז עולה ככל שבני הנוער נחשפים יותר לפעילות (dosage effect), בוצע ניתוח נוסף לקבוצת הגיל של שכבת ט', בפילוח לפי שנות ותק במרכז. ניתוח זה השווה בין תלמידי כיתות ט' שזו השנה השלישית שבה הם משתתפים בפעילות ב"מרכז נעורים" ($N=141$) ובין תלמידים שזו שנתם הראשונה ($N=211$) או השנייה ($N=113$).

כמו כן, אפשר הפילוח לפי וותק לבצע השוואה בין תלמידי כיתות ט' שזו השנה הראשונה שבה הם משתתפים בפעילות ב"מרכז נעורים" ($N=211$) ובין בני גילם מקבוצת ההשוואה, שאינם נוטלים חלק בפעילות זו ($N=275$). השוואה זו אפשרה לזהות באילו ממדדי ההצלחה יש יתרון למשתתפים בתכנית על פני מי שאינם משתתפים כבר בתחילת הדרך, ובכך לתת מענה לשאלה אם היתרון הוא תוצאה של השתתפות בפעילות המרכז או שהוא יתרון מקדמי הנובע מהליכי ברירה עצמית של המשתתפים.

ההשוואה לפי ותק נעשתה באמצעות ניתוח שונות חד כיווני. יתרון מובהק של המשתתפים הוותיקים בהשוואה למשתתפים אחרים מסומן בדוח ב- Δ , ויתרון מובהק בסוף השנה של משתתפים שזו שנתם הראשונה בהשוואה לבני גילם מקבוצת ההשוואה מסומן ב- Δ .

נוסף על ההשוואות שלעיל, הושו הממצאים לאלה שהתקבלו בשנות המחקר הקודמות ולנתונים ממחקרים אחרים¹⁴.

עיבוד הנתונים כלל גם ניתוחים מתאמיים לבחינת הקשרים בין משתנים המעידים על שביעות רצון ותרומה נתפסת של הפעילות ובין משתנים המעידים על תוצאות התכנית בקרב המשתתפים.

¹⁴ כהן נבות ואחרים, 2006; למ"ס 2014; שבט, קדם ופרוינד, 2013; מרגולין, חילו מנסור, קדם ופרוינד, 2014.

פרק הממצאים יסקור את הממצאים שהתקבלו בכל אחד ממרכיבי המחקר, לפי המבנה הזה:

1. הערכת מודל הפעולה של "מרכז נעורים" והשפעותיו על היישוב:

- א. רמת תפקודם ומקצועיותם של מנהלי המרכזים
- ב. איכות השותפויות בתוך היישוב
- ג. "מרכז נעורים" כמנוף לפיתוח מנהיגות קהילתית
- ד. היכולת של "מרכזי נעורים" לייצר אימפקט ברמה היישובית – מאיצים וחסמים

2. הערכת ההשפעה של "מרכז נעורים" על בני הנוער המשתתפים:

- א. מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המשתתפים בפעילות המרכז, בתחילת השנה ובסופה ומול קבוצת ההשוואה
- ב. צריכת שירותי פנאי בקרב משתתפי המרכזים מול קבוצת ההשוואה
- ג. רמת מדדי ההצלחה בקרב משתתפי המרכזים בתחילת השנה מול סוף השנה ובינם לבין קבוצת ההשוואה
- ד. רמת מדדי ההצלחה בקרב תלמידי שכבת ט' לפי ותק בהשתתפות במרכזים ומול קבוצת ההשוואה
- ה. רמת שביעות הרצון של המשתתפים והמידה שבה הם תופסים את תרומתה של הפעילות במרכזים

הערכת מודל הפעולה של "מרכז נעורים" והשפעותיו על היישוב

א. רמת תפקודם ומקצועיותם של מנהלי המרכזים

בחלק זה יתוארו ממצאי המחקר באשר לאיכות התפקוד הניהולי והחינוכי של מנהלי המרכזים. המנהלים במרכזים שהיו במוקד ההערכה נתפסו על ידי גורמים במטה התכנית, על ידי צוותי המרכזים ועל ידי היישוב כמחויבים ומקצועיים, וכמי שעומדים בהצלחה במשימות המוטלות עליהם. לצד האחריות על הפעילות במרכז, ניכר כי הם נוקטים בצעדים להרחבת היקף המשתתפים ומשקיעים בחבירה להנהגת היישוב ולגורמים רלוונטיים אחרים בו.

הכשרת המנהלים והליווי הניתן להם ממטה התכנית מסייעים להם בעבודתם ועוסקים בתחומי התוכן והאחריות שלהם. מנהלי המרכזים ציינו כי היו מעוניינים בהרחבת הידע באשר להתמודדות עם מצבי משבר בקרב בני הנוער, לשילוב אוכלוסיות מיוחדות ובני נוער בסיכון וכן לדרכים לשילוב ההורים בפעילות. עוד עולה הצורך בהכוונה של המנהלים החדשים (בירכא, בחורפיש ובפקיעין) לגיוס משתתפים

ולתאמה של הפעילות למאפייני היישוב. בנוסף, זוהה אצלם קושי במינוף הפוטנציאל של המתנדבות והמלגאיות ליוזמה ופעילות לטובת הקהילה. כמו כן עלה הצורך בחיזוק מיומנויותיהם לניהול צוות.

דוגמאות למחויבות של המנהלים והמקצועיות שלהם עלו בדברי מרואיינים שונים:

- ☛ "אין אצלנו במרכז הקדף בין המנהל, לרכזת הנוצר למתנדבות. כולם רוצים את אותו הדבר. את טובת הנוצר וזה שהמרכז יהיה חלק ומשמעותי. כולנו מאויסים לכך."
- ☛ "הקשר שלנו בעיקר עם המתנדבות. הן מתקשרות אלינו ומעודדות שניצ. המנהל נכנסת לקבוצה ופונה אלינו באופן אישי."
- ☛ "המנהל אחראי על כל הנעשה במרכז, הוא נותן לנו גיבוי. בזכותו אני מרגישה שיוכלת ללוות ומתפתחת בתוך המרכז."

מנהלי המרכזים תופסים את עצמם כמי שבאחריותם לפעול להשגת יעדי הליבה של התכנית: חיזוק המעורבות החברתית של המשתתפים בקהילה, מימוש הפוטנציאל האישי של המשתתפים והעמקת הזדהותם עם המורשת הדרוזית.

המחקר מצביע על כך שכל המנהלים מובילים ויוזמים פעילויות המעודדות מעורבות בקהילה מצד בני הנוער, המתנדבות והמלגאיות. כך למשל הם מעודדים את העשייה של בני הנוער במסגרת פעילות "יום המעשים הטובים", יוזמים פעילויות לשיפור החזות של מבני ציבור ולסיוע לאוכלוסייה המבוגרת ביישוב. כמו כן, לכל המנהלים תפקיד בחיזוק תחושת המסוגלות של המשתתפים, זאת באמצעות שיחות, עידוד ודוגמה אישית. כך למשל הם מעודדים את המתנדבות להשתלב בלימודים אקדמיים בתום שנת ההתנדבות. בני הנוער והוריהם העידו כי היחס האישי של המנהלים והשיחות עמם מחזקים את תחושת המסוגלות של בני הנוער.

דוגמאות לאופן שבו פועלים המנהלים לחיזוק תחושת המסוגלות עלו בדברי המרואיינים:

- ☛ "ההקדף בין המד"צים ל"מרכז נצורים" זה ש כאן (בנצורים) זה לא רק פנאי. פה מדברים על עצמנו. נותנים לנו להרגיש שאנחנו מסוגלים לעשות הרבה ולהתפתח. זה עובר אצל המורים על החוליה, זה בא מהמתנדבות ומהדברים שאנחנו מדברים עם המנהל."
- ☛ "הבת שלי הייתה מאוד סגורה. באלף הבציות שיש לנו בבית היא הרגישה תמיד קצת ולא שווה. המנהל שמה לה לבק ולכן היא תמיד מוסיחה ומעודדת אותה. אם היא (הנצרה) לא באה אז המנהל מתקשרת ומדברת איתה. היא אפילו ביקרה אותנו בבית. זה נתן לי לידה שלי הרגשה על אישה חלופה. שהיא מסוגלת ושרוצים להקשיב לה שיש לה דומה. אני רואה איך היא ממשיכה אתה מאז שהיא במרכז. היא ממשיכה פורחת."

בניגוד לעיסוק של המנהלים בעידוד המעורבות החברתית וחיזוק המסוגלות של המשתתפים, הם עוסקים פחות בתוכן של הזהות והמורשת. למעשה, מרביתם עוסקים פחות בפעולות הקשורות בהזדהות עם המורשת הדרוזית. אלו נעשות בקבוצות השייכות אשר באחריות רכזי הנוער במרכזים והמתנדבות.

אחדים דיווחו כי הם מעורבים בהנחלת תכנים בטקסים, בפעילויות ייעודיות (כגון חידון מורשת וצעדת נבי שועיב) ובבחירת התכנים של החוגים (חוג דבקה, נושאים בחוג צילום).

מנהלי המרכזים מוערכים על ידי הגורמים השונים במרכז וביישוב כמחויבים ומקצועיים. הם פועלים להבטחת איכות הפעילות ב"מרכז נעורים" ולחיזוק הקשר עם בעלי עניין ביישוב, וכן שוקדים על הרחבת מעגל המשתתפים מקרב בני הנוער. המנהלים מעורבים יותר בעשייה המקדמת מעורבות בקהילה ותחושת מסוגלות עצמית ופחות בקידום ההזדהות עם המורשת הדרוזית. בעת הזאת בולט הצורך בהעמקת הליווי וההדרכה, בעיקר למנהלים החדשים ובעיקר בסוגיות של ניהול צוות, עידוד יוזמות והתאמה של פעילות המרכז למאפיינים יישוביים ולצרכים ייחודיים של בני הנוער.

ב. איכות השותפויות בתוך היישוב

יש להבחין בין מאמצי התכנית, ובכלל זה של המנהלים של "מרכזי נעורים" ושל מטה התכנית לחיזוק השותפויות ביישוב, ובין האופן שבו תופסים הגורמים ביישוב ובקהילה, לרבות ההורים, את פעילות המרכז והשותפות עמו.

1. מאמצי המנהלים ומטה התכנית לשם חיזוק השותפויות ביישובים

מטה התכנית הציב את ביסוס מעמדם של "מרכזי נעורים" ביישובים כאתגר מרכזי בתשע"ה. לשם כך נפגש מטה התכנית עם הנהגת היישובים והתווה אתה דרכי עבודה והסכמות. בהמשך לכך הנחה את המנהלים לחשוף את הפעילות לגורמי מפתח בהנהגת היישוב, ליזום שיתופי פעולה עם שירותים שונים הפועלים למען בני נוער ביישוב ולייצג את המרכז בפורומים יישוביים. מהראיונות עולה כי מנהלי המרכזים פועלים בכיוון זה. הם מקיימים פגישות עם הנהגת הרשות ונמצאים בקשר שוטף עם האמונים על תחום הנוער מטעם הרשות ועם נציגים של שירותים שונים העובדים עם בני הנוער ביישוב. גורמים ביישובים הדגישו את מקומם המשמעותי של מנהלי המרכזים בשולחנות העגולים היישוביים, כיוזמים וכתורמים מהידע ומהניסיון שלהם וכמי שמקדמים שיתופי פעולה לטובת הקהילה. מאמצים אלה מסייעים למיצוב המרכז כשירות הפועל לטובת הקהילה כולה. מעמד המרכז ככזה בולט היכן שיש מחסור בפעילויות או קשיים תקציביים המשפיעים על היכולת של הרשות והשירותים לפעול.

בראיונות סיפרו הגורמים השונים:

☛ "המנהלת מביאה לפולחן הצלף פראקטיקות ויוזמות. היא מצליחה בצורה הזאת, היא מוכנה לתרום מעבר לעצות שלה וזה מציד צל המסירות שלה וצל ההכנה שלה את החשיבות של שיתופי פעולה."

☛ "המנהלת שותפה לפולחן הצלף שלנו, היא תמיד מציגה לכל המפגשים. אנחנו לא מדיט מנהל המון. היא מביאה אתה רציונות וצירתיים לפעילות."

☛ "אני מרגיש ממש שותף לפעילות במרכז וזה בזכות שיתופי הפעולה עם המנהלת. אני נמצא אתה בקשר הדוק מאוד ואכיר מקרוב את הפעילות. אין לי ספק ש"מרכז נעורים" עושה שינוי חיובי בתפיסת הצבירה עם בני הנוער בכפר."

2. מעורבות הגורמים הבכירים ביישוב בפעילות המרכז

בעלי העניין בחלק מהיישובים ביטאו רצון להיות מעורים ומעורבים יותר בתכנון הפעילות במרכז ובבחירת המנהלים. האוטונומיה של המרכז נתפסת על ידיהם כמכשלה, והם טענו כי נדרשת התאמה טובה יותר של הפעילות ב"מרכז נעורים" לצורכי בני הנוער ולשירותים הקיימים ביישוב. ביישובים שבהם הייתה תחלופה של מנהלים ואו של ראשי רשויות זוהה צורך בהבניה מחודשת של אמון הדדי.

בראיונות הסבירו גורמים שונים ביישובים:

☛ "כל הצניין מתחיל ונאמר בכסף, לתכנית יש כסף. עם התקציב שלהם אפשר לעשות המון דברים. אני מצדיף שהכסף יוצר ישרות למחצה כדי שנוכל לקבוע את התכנית באופן עצמאי ולא יכתיבו לנו מלמעלה. אני מוכן לשים תקציב מקביל מהמחצה לטובת התכנית (Matching)".

☛ "התכנית צריכה להבין שהיא לא באה להחליף שירותים אחרים ביישוב אלא להשלים אותם."

3. העבודה עם ההורים

ממצאי המחקר מסמנים את ההורים כאוכלוסיית יעד אשר יש לה פוטנציאל לתרום לביסוס מעמד המרכז. ההורים מדווחים כי הם מכירים את הפעילות במרכז דרך ילדיהם ומביעים הערכה לאיכות הפעילות ולאיכות העבודה של צוות המרכז. מקצתם אף לקחו חלק בפעילויות קהילתיות ובחוגים המשותפים להורים וילדיהם. ההורים הביעו עניין בפעילות ייעודית עבורם ובמעורבות רבה יותר בנעשה במרכז. בנוסף, ציינו ההורים כי החשיפה של הורים אחרים לפעילות ב"מרכז נעורים" יכולה לעודד הורים ממשפחות מסורתיות לשלוח את ילדיהם ובעיקר את הבנות להשתתף בפעילות במרכז.

כך אמרו ההורים בראיונות ובקבוצות המיקוד:

☛ "אני שואלת מהבן שלי מה צוים. אני חושבת שיש קשר מאוד טוב עם המדריכה של הקבוצה (קבוצת שייכות) ורכזת הנוער. היא מדברת איתם והן מתקשרות אליה. זה חשוב לה. הקשר עם הנוער הצמיח."

☛ "הייתי רוצה להאיץ למפגשים שיצאו מהם תוצרים של המרכז או שיהיה מין יום פתוח להורים שבו נפגוש את המדריכים. עד שלא באתי לכאן לא הבנתי מה הם בדיוק צוים. הייתי רוצה שתהיינה גם לנו סדנאות, למשל על הורות וסמכות."

☛ "אני חושבת שצריך לספר לצד הורים על המרכז, ואת שיצאו פצילות להורים ולילדים אין לנו ככפר וזה חסר מאוד."

בולטים המאמצים של המנהלים והמטה לביסוס מקומו של "מרכז נעורים" כשירות ייחודי ואיכותי ביישוב, היוזם ופועל לטובת בני הנוער והצעירים ביישוב מעמדה של שיתוף פעולה עם הרשות והשירותים האחרים. מיצוב זה מתאפשר גם בשל תפיסת המרכז כגוף המביא משאבים משמעותיים ותוספתיים ליישוב. עם זאת, מקומו האוטונומי של המרכז ממשיך להיות מוקד מתח בחלק מהיישובים, כאשר נציגים של אותן רשויות ביטאו רצון להיות מעורבים ומשפיעים יותר בבחירת הפעילויות ובגיוס הצוות. הפוטנציאל של שותפות ההורים בעיצוב הפעילות של המרכז ובהשתתפות בה עדיין רחוק ממיצוי.

ג. "מרכז נעורים" כמנוף לפיתוח מנהיגות קהילתית

תכנית "נעורים" שואפת לפתח מנהיגות קהילתית ביישוב מקרב המשתתפים. לשם כך פיתח מטה התכנית מערכי פעילות ייעודיים לתלמידי כיתות י"ב המשתתפים בקבוצת "מנהיגות" בהנחיית רכזי הנוער וכן מערכי פעילות להעצמת המתנדבות. הפעילות מושתתת על העצמה אישית וקבוצתית ועוסקת גם בתכנים של מנהיגות ואחריות חברתית, מתוך כוונה לעודד יוזמות מצד המשתתפים בה.

הצמחת מנהיגות מקרב בני הנוער – בני הנוער, צוות המרכז ואף ההורים מדווחים כי התכנים של הפעילות אכן מכוונים לעודד מנהיגות עתידית ביישובים. לדבריהם, הפעילויות השונות מחזקות את הביטחון העצמי של המשתתפים, מקנות כישרים רלוונטיים (למשל עמידה מול קהל) ומעודדות את האחריות כלפי הקהילה. ניצנים ראשונים ליוזמות של בני הנוער נצפו בחורפיש ובירכא, בעוד במרכזים האחרים נראה כי ביטויי המנהיגות של בני הנוער היו בעיקר ברמה ההצהרתית. כך למשל העידו בני הנוער כי ברצונם להוביל שינוי ביישוב וכי הם סמוכים ובטוחים ביכולתם לעשות כן. בעלי עניין ביישובים ציינו כי הפעילות של "מרכזי נעורים" ייחודית בכך שהיא מעודדת מעורבות חברתית, אך לדידם אינה נתפסת כמצמיחה מנהיגות קהילתית.

הצמחת מנהיגות מקרב המתנדבות – המתנדבות במרכז נתפסות אף הן כפוטנציאל למנהיגות עתידית ביישוב. במרכזים שבהם המנהלים מעודדים אותן לזום ומכוונים אותן לכך הן גם נתפסות ככאלה בעיני עצמן ובעיני הקהילה. ניתן לזהות את ההשפעה שיש לכך בעניין הגובר של צעירות נוספות להשתלב בפעילות במרכז כמתנדבות או מלגאיות. לצד זאת, העלו מנהלי המרכזים צורך בהכוונה של המתנדבות לתפקידי מנהיגות כחלק מתהליכי ההכשרה וההדרכה המתבצעים על ידי מטה התכנית.

ביטויים לכך שהעשייה מכוונת בשלב זה לחיזוק המסוגלות העצמית עולים מדברי המרואיינים :

- ☛ "כשאני יושבת באירועים עם קבוצת אנשים אני יודעת היום להציג את עצמי ולהשתלב בשיחה. אני חשה בנוח לייצג את בית ד'אן כשאני נפגשת עם קבוצה זרה."
- ☛ "אנחנו בקבוצה מאמינים ויודעים שאנחנו מסוגלים לעשות הכל, אין דבר שהוא גדול עלינו."
- ☛ "בכיתה ז' הייתי ילד ביישן, לא הבצתי את דעתי על כלום, קיבלתי הכוץ מאנשים כהוראות, תמיד חשתי שדעת האחר יותר חשובה מדעתי. כ"מרכז נעורים" לימדו אותי שדעתי חשובה וצוה את ההקדף. היום אני בודק דברים עם אחרים אק עם עצמי. דעתי חשובה לי קודם כל."

העשייה של "מרכזי נעורים" לטובת הצמחת מנהיגות קהילתית באה לידי ביטוי בתכנים ובפעולות המקדמים מעורבות חברתית של בני הנוער והמתנדבות. נראה כי במרבית המרכזים העשייה שכבר מתבצעת היא ברמת העצמה של פרטים והאופן שבו המשתתפים תופסים את היכולת שלהם להנהיג. מנהיגות זו אינה ממונפת להשפעה ברמה היישובית וכך היא נתפסת על ידי בעלי עניין ביישובים. עם זאת בשניים מהמרכזיים יש ביטויים ראשוניים לעשייה של בני הנוער ושל המתנדבות בכיוון זה.

ד. היכולת של "מרכזי נעורים" לייצר אימפקט ברמה היישובית – מאיצים וחסמים

זוהו ארבעה גורמים מאיצים המסייעים למרכז ליצור אימפקט ביישובים:

1. **איכות הפעילות של "מרכז נעורים" והצוות שלו:** הפעילות במרכז נתפסת כאיכותית מאחר שהמרכז מביא מגוון של חוגים ופעילויות הניתנות בחינם לכל דורש. הפעילות נתפסת כאיכותית גם בזכות מנהלי המרכזים הנתפסים כמחויבים, מקצועיים ובעלי סדר יום וחזון סדורים. הקשר האישי שנוצר בין מנהלי המרכזים והמתנדבות ובינם לבין בני הנוער אשר רואים בהם מודל לחיקוי, תורם אף הוא לתפיסת המרכז והפעילויות בו כאיכותיים.
2. **ההשתייכות ל"נעורים" כארגון גג מחזקת את מעמדם של המרכזים ביישוביים** מאחר שכארגון הוא מבטיח משאבים ליישובים דלים בשירותים ובתקציבים. למטה התכנית יש תפקיד מרכזי בביסוס מעמד המרכזים. הוא פועל לחיזוק הקשר עם ראשי הרשות לצד הנחיה והדרכה של הצוותים במרכזים.
3. **מיצוב המרכז כגוף הפועל לטובת הקהילה ביישוב** באמצעות יוזמות התנדבותיות וקשרים שנקמו בין הצוותים במרכזים ובין שירותים מרכזיים ביישוב הפועלים לטובת בני הנוער, ובקשרים שבין המרכזים להנהגת היישוב.
4. **התגבשותה של קהילה צעירה סביב המרכזים** היא תופעה שנצפתה במרכזים הוותיקים ואף היא מזוהה כגורם מאיץ להשפעתם ביישוב. הקהילה שהתגבשה סביב המרכז כוללת את המלגאיות, המתנדבות ובני הנוער, אשר רואים בו בית ומתארים חוויה של מקום מזמין ומגבש.

לצד הגורמים המאיצים זוהו גם כמה גורמים מעכבים:

1. התנאים הפיזיים שבהם פועלים המרכזים

- "מרכזי נעורים" פועלים בתוך מבנים שאינם מיועדים להם בלבד ושלא תמיד מתאימים לפעילויותיהם. התנאים מגבילים את יכולתם של המרכזים להרחיב את מגוון הפעילויות וכן הם לעתים מאופיינים בהפרעות בגין פעילויות אחרות המתקיימות בו בזמן. קושי נוסף הוא שמנהלי השירות שבו מופעל המרכז מבקשים להיות מעורבים בהיבטים הניהוליים שלו.
- ביישובים הגדולים, בהעדר הסדרי תחבורה שוטפים או עבודה באמצעות שלוחות, לא ממוצה הפוטנציאל של המרכז לתת מענה לכלל בני הנוער ביישוב.

2. חיזוק ועיצוב הקשרים עם בעלי עניין ביישוב ובקהילה

- במרבית היישובים ההורים שומעים על העשייה של "מרכז נעורים" דרך הילדים ואין להם תפקיד מעצב ומעורבות פעילה במרכז. ההורים מגלים בכך עניין ובהיותה מוטיבציה שיש לה פוטנציאל למנף את השפעת המרכז על הקהילה. מומלץ לכן לחשוב על דרכים לעיצוב שותפות ומעורבות כזו של ההורים, בעזרתו של מטה התכנית.
- בחלק מהיישובים יש קהילות שמרניות אשר אינן מעודדות את הנערות להשתתף בפעילות אחר הצהריים ובפעילות התנדבותית. חשיפה רבה יותר של ההורים וגורמים אחרים ביישוב לפעילות המרכז עשויה לסייע להסרת חסם זה.
- האוטונומיה של "מרכז נעורים" מעוררת ביקורת בחלק מהיישובים מצד גורמים בהנהגת היישוב ובשירותים שמספק היישוב. זהו אתגר הדורש סיוע מצד מטה התכנית, בעיקר ביצירת מנגנון שיאפשר שקיפות באשר לבחירת הפעילויות וייתן מקום לגורמים הרלוונטיים ביישוב להיות מעורבים בכך.

הגורמים המקדמים את האימפקט של "מרכז נעורים" ביישוב הם איכות עבודת המרכז והצוות שלו והשתייכותו לארגון המביא משאבים ואשר יש לו מטה מעורב ומקצועי. גורמים מאיצים נוספים הם: השקעה ביצירת שותפות עם בעלי העניין ביישוב והצלחת המרכזים לגבש סביבם קהילת צעירים.

לצד זאת, תנאים פיזיים לא מיטביים, מעורבות לא מספקת של ההורים וממשק שעדיין דורש המשך עיצוב עם הגורמים המובילים ביישוב וזהו כחסמים למיצוי הפוטנציאל של המרכז להשפיע על היישוב.

הערכת ההשפעה של "מרכז נעורים" על בני הנוער המשתתפים בו

פרק זה מציג את הממצאים העוסקים בהערכת האימפקט של המרכז על המשתתפים בו, והוא מבוסס על ממצאים מהסקר אשר הופץ בקרב בני הנוער המשתתפים בפעילות "מרכזי נעורים", בתחילת שנת הפעילות ובסופה ועל השוואתם לממצאי הסקר שבוצע בקרב מדגם בני נוער שאינם משתתפים בפעילות המרכזים (קבוצת השוואה). לפרק זה חמישה חלקים:

1. מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המשתתפים בפעילות המרכז, בתחילת השנה ובסופה ומול קבוצת ההשוואה
2. צריכת שירותי פנאי בקרב משתתפי המרכזים מול קבוצת ההשוואה
3. רמת מדדי ההצלחה בקרב משתתפי המרכזים בתחילת השנה מול סוף השנה ובינם לבין קבוצת ההשוואה
4. רמת מדדי ההצלחה בקרב תלמידי שכבת ט' לפי ותק בהשתתפות במרכזים ומול קבוצת ההשוואה
5. רמת שביעות הרצון של המשתתפים והמידה שבה הם תופסים את תרומתה של הפעילות במרכזים

1. מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המשתתפים בפעילות המרכז, בתחילת השנה ובסופה ומול קבוצת ההשוואה

סוגיה מרכזית המעסיקה את השותפים בתכנית קשורה בהרכב המשתתפים בפעילות ב"מרכזי נעורים" והמידה שבה הם מייצגים את כלל בני הנוער ביישוב. התכנית שואפת לכך שהמרכזים יהיו נגישים וישמשו בית לכלל בני הנוער ביישוב. בשל כך נבדקו מאפייני המשתתפים ב"מרכזי נעורים" בהשוואה לבני גילם מקבוצת ההשוואה.

לוח 5 מציג את מאפייני המשתתפים בסקרים.

לוח 5: מאפייני המשתתפים בסקרים לפי עתות מדידה והשתתפות ב"מרכזי נעורים"

מאפיינים	משתתפים בפעילות ב"מרכזי נעורים"		קבוצת השוואה סוף שנה (N=1,110)
	תחילת שנה (N=1,895)	סוף שנה (N=2,941)	
מגדר	בנות	51%	52%
	בנים	49%	43%
כיתה ¹⁵	ו	3%	3%
	ז-ט	73%	71%
	י-י"ב	24%	26%
דת	דרוזי	92%	91%
	אחר	8%	10%
ילדים במשפחה ¹⁶	ממוצע	--	3.61
השכלת הורים ¹⁶	אם: לא למדה כלל	--	7%
	אם: יסודית/ תיכונית	--	69%
	אם: למדה במכללה/ אוניברסיטה	--	24%
	אב: לא למד כלל	--	6%
	אב: יסודית/ תיכונית	--	58%
	אב: למד במכללה/ אוניברסיטה	--	36%
תעסוקת הורים ¹⁶	שני ההורים אינם עובדים	--	13%
	לפחות אחד ההורים עובד	--	87%

מלוח 5 עולה כי המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של בני הנוער המשתתפים בפעילות המרכזים דומים לאלה שאינם משתתפים בה. כמו כן מאפייני המשתתפים בתחילת השנה דומים למאפייני המשתתפים בסוף השנה, כלומר לא חלו לאורך שנת הפעילות שינויים במאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של המשתתפים, הגם שהיקפם גדל.

בדומה להתפלגות שכבות הגיל בתשע"ג, השנה שבה התחילה התכנית את דרכה¹⁷, גם בתשע"ה הממצאים מצביעים על כך שהתכנית ממשיכה לשרת בעיקר את תלמידי חטיבת הביניים (ז'-ט').

בדומה לממצאים מתשע"ג, בני הנוער באים ממשפחות גדולות שבהן מרבית ההורים עובדים. המחקר הנוכחי (תשע"ה) מצביע על שיעורים גבוהים של הורים בעלי השכלה אקדמית. תופעה זו עולה בקנה אחד עם המגמה של עלייה בייצוג הדרוזים בלימודים אקדמיים המדווחת על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה¹⁸.

¹⁵ בקבוצת ההשוואה נכללו תלמידי כיתות ז'-י"א בלבד.

¹⁶ לא נאסף מידע בתחילת שנה.

¹⁷ לפי נתוני הדוח-שבט, מ., קדם, ע. פרינד, ט. (2013) תכנית "נעורים" – דוח הערכה מס' 1. מטח, תל אביב.

¹⁸ לפי נתוני למ"ס 2015. האוכלוסייה הדרוזית בישראל – לקט נתונים לרגל חג הנביא שועיב. http://www.cbs.gov.il/reader/newhodaot/hodaa_template.html?hodaa=201511097 נדלה ב- 23.8.15.

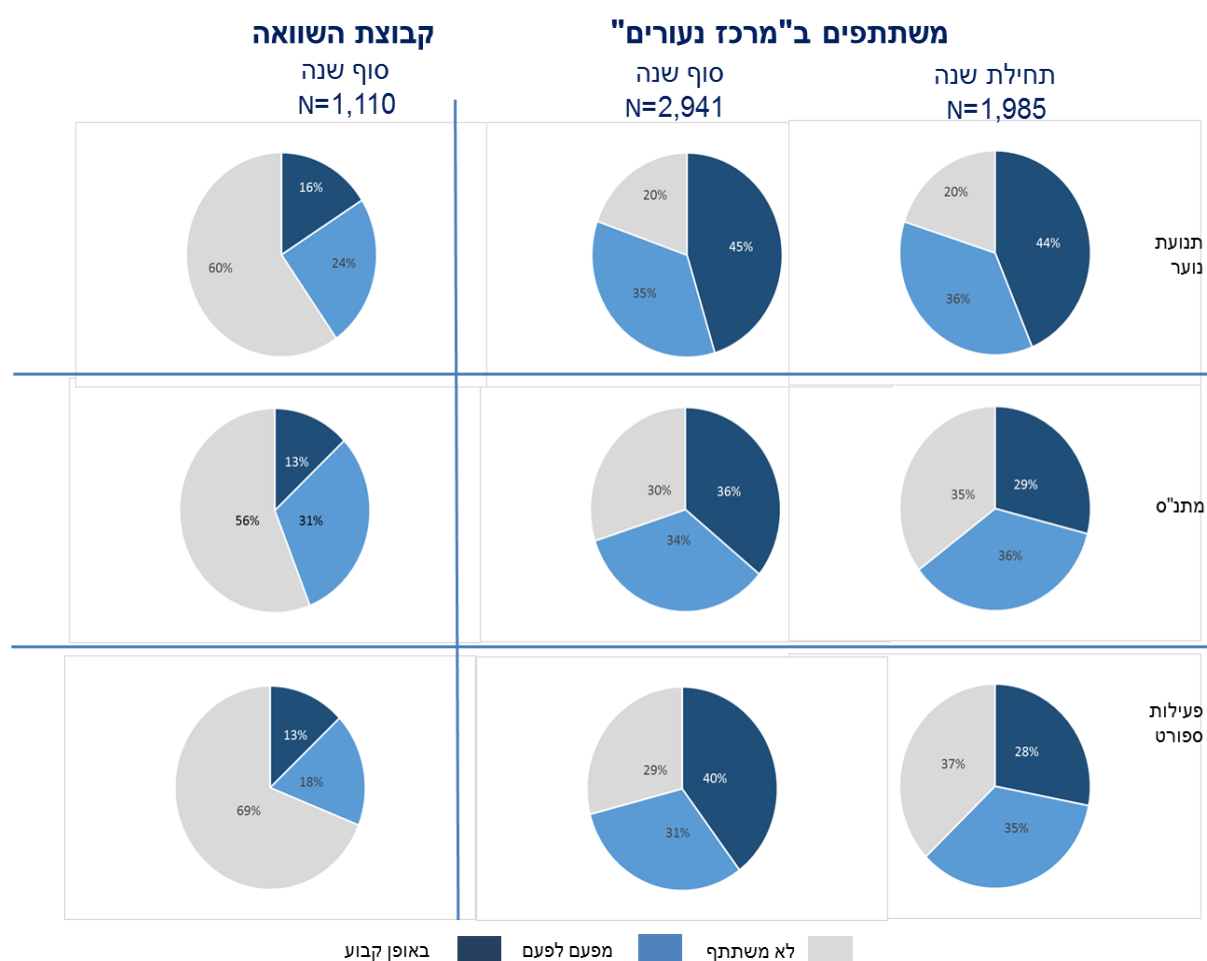
בניגוד לתחילת דרכה של התכנית, שבה נמצא כי המשתתפים בפעילות באים מבתי משכילים יותר בהשוואה לאוכלוסייה הדרוזית, ממצאי המדידה הנוכחית מעידים כי המרכזים משרתים את כלל רובדי האוכלוסייה.

2. צריכת שירותי פנאי בקרב משתתפי המרכזים מול קבוצת ההשוואה

תכנית "נעורים" שואפת לתת מענה לשעות הפנאי של בני הנוער ביישובים הדרוזים, זאת לאור הזיהוי כי ישנו מחסור בפעילויות פנאי ובשירותים בתחום החינוך הלא פורמלי ביישובים אלה.

תרשים 2 מציג את דפוסי ההשתתפות של בני הנוער בפעילויות פנאי ביישוב, נוסף על פעילותם ב"נעורים" ובהשוואה לחבריהם שאינם משתתפים בפעילות המרכזים.

תרשים 2: השתתפות בני הנוער בפעילויות פנאי ביישוב בנוסף ל"מרכז נעורים" לפי עתות מדידה והשתתפות ב"מרכזי נעורים"

ממצאי המחקר מצביעים כי בני הנוער שמשתתפים ב"מרכזי נעורים" נוטים לקחת יותר חלק בפעילויות פנאי אחרות המיועדות לבני נוער ביישוב לעומת חבריהם שאינם משתתפים ב"מרכזי נעורים". ממצאים דומים דווחו במחקר שנערך בתשע"ד. נתונים אלה מרמזים על תהליכי סינון עצמי כאשר בני הנוער שנוטים פחות להשתתף בפעילויות פנאי ביישוב נמנעים גם מלהצטרף לפעילות המרכזים.

אחוזים אחדים (1%-5%) מקרב המשתתפים בפעילות המרכזים ומקרב קבוצת ההשוואה טענו כי אין ביישוב פעילויות מהסוג שתואר לעיל, ללא הבדל בין הקבוצות. ממצא זה יכול העיד על תנופת העשייה באשר לפעילות פנאי ביישובים הדרושים בייחוד נוכח ממצאים משנים קודמות וסקר שנערך על ידי מכון ברוקדייל שהעידו על מחסור בפעילויות כאלה (כהן-נבות ואחרים, 2006; שבט, קדם ופרוינד, 2013).

בחינת המאפיינים ודפוסי ההשתתפות בפעילות המרכזים מעלה כי :

- ל- 65% מהמשתתפים זו השנה הראשונה שבה הם לוקחים חלק בפעילות, ל- 22% זו השנה השנייה ול- 13% זו השנה השלישית. בקרב שכבת ט' נמצא אחוז המשתתפים הוותיק ביותר (29%), בכל שכבות הגיל בולטים המצטרפים שזו השנה הראשונה שלהם שבה הם לוקחים חלק בפעילות "מרכזי נעורים".
 - כל המשיבים העידו כי הם משתתפים בקבוצות השייכות. בנוסף, ציינו 61% מהם כי הם השתתפו בחוגים, 50% השתתפו בטיולים ובימי שיא, 36% בפעילויות התנדבות בקהילה ו- 19% בקבוצות הלמידה. כשליש מהם (32%) השתתפו ביותר משתי פעילויות נוסף על חברותם בקבוצת השייכות.
- בשאלה פתוחה ציינו המשתתפים ב"מרכז נעורים" כי היו מעוניינים בפעילויות נוספות ביישוב ובכלל זה יותר חוגים (47%), פעילויות קהילתיות, לרבות פסטיבלים ופעילות מסורתית (39%), הרחבת הפעילות ב"מרכז נעורים" לבני נוער נוספים ביישוב (10%) וכן סיוע לימודי (4%).

3. רמת מדדי ההצלחה בקרב משתתפי המרכזים בתחילת השנה מול סוף השנה ובינם לבין קבוצת ההשוואה

מטה התכנית הצהיר על שלושה תחומי ליבה שעליהם מבקשת הפעילות ב"מרכז נעורים" להשפיע: מעורבות חברתית, מימוש הפוטנציאל האישי והזדהות עם המורשת הדרוזית. כאמור, מתחומים אלו נגזרו באמצעות ניתוח גורמים¹⁹ ארבעה מדדי תוצאה: "מעורבות ועניין חברתי", "גאווה וסקרנות ביחס לעדה הדרוזית", "תחושת המסוגלות העצמית" ו"סקרנות אינטלקטואלית".

מעורבות ועניין חברתי

לוח 6 מציג את התפלגות התשובות בהיגדים המעידים על מעורבות ועניין חברתי בהשוואה בין המשתתפים ב"מרכז נעורים" לאלה שאינם נוטלים חלק בפעילויות המרכז ובהשוואה בין תחילת שנת הפעילות לסופה. שיפור מובהק בקרב המשתתפים בין תחילת השנה למדידה בסוף השנה מסומן ב- ▲, ו- △ מעיד על הבדל מובהק בין המשתתפים בפעילות ובין קבוצת ההשוואה בסוף השנה.

¹⁹ ראו פרק "השיטה". ממצאי ניתוח הגורמים בנספח ד' בדוח זה.

לוח 6: התפלגות המשיבים באשר לרמת המעורבות והעניין החברתי, בחלוקה לפי עתות מדידה והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים)

קבוצת השוואה סוף שנה (N=1,110)	משתתפים בפעילות ב"מרכזי נעורים"			
	סוף שנה (N=2,941)	תחילת שנה (N=1,895)		
מעורבות חברתית				
אני גאה לגור ביישוב שלי	68%	81% ▲	80%	מסכים במידה רבה מאוד
	12%	11%	11%	מסכים במידה רבה
	11%	5%	6%	מסכים במידה בינונית
	9%	3%	3%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים
אני מעוניין לפעול לטובת היישוב שלי	54%	69% ▲	72%	מסכים במידה רבה מאוד
	21%	20%	17%	מסכים במידה רבה
	15%	7%	7%	מסכים במידה בינונית
	10%	4%	4%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים
אני עושה מאמץ להביא לשיפור חברתי בקהילה או ביישוב	36%	56% ▲	54%	מסכים במידה רבה מאוד
	27%	27%	26%	מסכים במידה רבה
	22%	13%	13%	מסכים במידה בינונית
	15%	4%	7%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים
אני מעריך שאתנדב בעתיד לקידום נושאים חברתיים	33%	54% ▲	54%	מסכים במידה רבה מאוד
	30%	29%	26%	מסכים במידה רבה
	22%	12%	14%	מסכים במידה בינונית
	15%	5%	6%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים
אני מעורב בחיי הקהילה שלי	25%	53% ▲▲	48%	מסכים במידה רבה מאוד
	25%	27%	27%	מסכים במידה רבה
	25%	13%	17%	מסכים במידה בינונית
	25%	7%	8%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים
אני לוקח חלק פעיל בפעילות התנדבות ביישוב שלי	26%	51% ▲▲	45%	מסכים במידה רבה מאוד
	25%	28%	28%	מסכים במידה רבה
	25%	14%	17%	מסכים במידה בינונית
	24%	7%	10%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים
כישורים חברתיים				
אני מצליח להתארגן עם הזמן שלי כך שיש לי מספיק זמן ללימודים ולבילויים	34%	47% ▲	46%	מסכים במידה רבה מאוד
	29%	30%	28%	מסכים במידה רבה
	21%	17%	16%	מסכים במידה בינונית
	16%	6%	10%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים
אני טוב בעבודת צוות	38%	52% ▲	53%	מסכים במידה רבה מאוד
	31%	29%	28%	מסכים במידה רבה
	21%	15%	14%	מסכים במידה בינונית
	10%	4%	5%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים
קשה לי להסתדר עם חברים (הופכי)	46%	58% ▲	61%	מסכים במידה רבה מאוד
	12%	12%	9%	מסכים במידה רבה
	8%	8%	7%	מסכים במידה בינונית
	34%	22%	23%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים

* $p < 0.05$, מעיד על שיפור מובהק בהשוואה בין מדידת תחילת השנה למדידת סוף השנה, ו- מעיד על הבדל מובהק בין המשתתפים בפעילות ובין קבוצת ההשוואה בסוף השנה.

מלוח 6 עולה כי למשתתפים בפעילות המרכז יש יתרון על פני אלה שאינם משתתפים בפעילות, במגוון היבטים של מעורבות ועניין חברתי. ממצאים אלה מצטרפים לממצאים שדווחו בתשע"ד ולמצאים המופיעים בלוח 3 שלפיהם בני הנוער הבוחרים להשתתף ב"מרכזי נעורים" מאופיינים במעורבות חברתית ובעניין חברתי גבוהים בהשוואה לבני הנוער שבחרים לא להשתתף בפעילות "מרכזי נעורים". הגם שמדובר בקבוצה עם נטיות מקדמיות למעורבות חברתית, עדיין נמצא שהשתתפות במרכז קידמה את המעורבות ואת היקף ההתנדבות שלהם ביישוב אף מעבר לרמתם המקדמית.

ממצא נוסף התומך בהבנה הזו הוא ששיעור גבוה (74%) מתוך תלמידי כיתות י"א-י"ב המשתתפים ב"מרכז נעורים" דיווחו בסוף השנה כי הם מתכוונים להתנדב במסגרת כלשהי בתום לימודיהם בתיכון, שיעור שהוא גבוה משמעותית מהשיעור בקרב מי שאינם לוקחים חלק בפעילות המרכז (37%) וגבוה יותר משיעורם בתחילת השנה (64%).

נמצא קשר מובהק בעוצמה בינונית ($r \geq 0.30$) בין תשובות המשתתפים על היגדים המבטאים מעורבות ועניין חברתי ("אני מעריך שאתנדב בעתיד לקידום נושאים חברתיים", "אני לוקח חלק פעיל בפעילות התנדבות ביישוב שלי", "אני מעורב בחיי הקהילה שלי" ו"אני טוב בעבודת צוות") ובין הדיווח שלהם על התרומה של ההשתתפות בקבוצת השייכות ל"ההשתתפות בקבוצת השייכות תורמת לאופן שבו אני תופס את עצמי כחלק מהקהילה", "ההשתתפות בקבוצת השייכות נותנת לי כלים המסייעים בדיאלוג ובשיח עם אחרים" ו"ההשתתפות בקבוצת השייכות מרחיבה את האופקים שלי ביחס לסוגיות שונות בחברה"), כך שאלה שדיווחו על מעורבות ועניין חברתי גבוהים יותר נטו גם לדווח על תרומה רבה יותר של קבוצת השייכות.

גאווה וסקרנות ביחס לעדה הדרוזית

לוח 7 מציג את התפלגות התשובות בהיגדים המעידים על הזדהות עם המורשת הדרוזית בהשוואה בין המשתתפים ב"מרכז נעורים" לאלה שאינם נוטלים חלק בפעילויות המרכז ובהשוואה בין תחילת שנת הפעילות לסופה.

לוח 7: התפלגות המשיבים באשר לרמת הגאווה והסקרנות ביחס לעדה הדרוזית, בחלוקה לפי עתות מדידה והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים)

קבוצת השוואה סוף שנה (N=1,110)	משתתפים בפעילות ב"מרכזי נעורים"			
	סוף שנה (N=2,941)	תחילת שנה (N=1,895)		
גאווה וסקרנות ביחס לעדה הדרוזית				
76%	77% 	83%	מסכים במידה רבה מאוד	אני גאה להיות חלק מהקהילה ומהמורשת התרבותית שלי
15%	17%	12%	מסכים במידה רבה	
5%	4%	3%	מסכים במידה בינונית	
4%	2%	2%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
68%	69% 	78%	מסכים במידה רבה מאוד	אני מעוניין לדעת יותר על המורשת של העדה ועל המסורת התרבותית שלי
18%	22%	17%	מסכים במידה רבה	
9%	6%	6%	מסכים במידה בינונית	
5%	3%	3%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
53%	61% 	53%	מסכים במידה רבה מאוד	אני מכיר היטב את המורשת של העדה והמסורת התרבותית שלי
27%	27%	30%	מסכים במידה רבה	
15%	10%	13%	מסכים במידה בינונית	
5%	2%	4%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	

* $p < 0.05$ מעיד על הבדל מובהק בין המשתתפים בפעילות ובין קבוצת ההשוואה בסוף השנה.

כל הנשאלים מדווחים על רמה גבוהה של גאווה וסקרנות באשר לעדה הדרוזית, כאשר המשתתפים ב"מרכזי נעורים" מבטאים זאת יותר מקבוצת ההשוואה.

מסוגלות עצמית

לוח 8 מציג את ההתפלגות בהיגדים המעידים על תחושת המסוגלות העצמית בהשוואה בין המשתתפים ב"מרכז נעורים" לאלה שאינם נוטלים חלק בפעילויות המרכז ובהשוואה בין תחילת שנת הפעילות לסופה.

לוח 8: התפלגות המשיבים באשר לרמת המסוגלות העצמית שלהם, בחלוקה לפי עתות מדידה והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים)

קבוצת השוואה סוף שנה (N=1,110)	משתתפים בפעילות ב"מרכזי נעורים"			
	סוף שנה (N=2,941)	תחילת שנה (N=1,895)		
רמת מסוגלות עצמית				
77%	81%	81%	מסכים במידה רבה מאוד	אשיג את מה שאני רוצה לעשות בחיי
17%	15%	14%	מסכים במידה רבה	
3%	3%	4%	מסכים במידה בינונית	
3%	1%	1%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
71%	73%	79%	מסכים במידה רבה מאוד	אני בטוח ביכולות שלי להצליח בחיים
22%	22%	16%	מסכים במידה רבה	
4%	3%	3%	מסכים במידה בינונית	
3%	2%	2%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
61%	64%	62%	מסכים במידה רבה מאוד	אני יכול להתמודד בעצמי עם קשיים ואתגרים
26%	25%	26%	מסכים במידה רבה	
8%	8%	9%	מסכים במידה בינונית	
5%	3%	3%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
59%	61%	69%	מסכים במידה רבה מאוד	אני חושב שיש לי סיכוי רב למצוא עבודה טובה בעתיד
24%	25%	19%	מסכים במידה רבה	
11%	10%	7%	מסכים במידה בינונית	
6%	4%	5%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
18%	36%	31%	מסכים במידה רבה מאוד	הרבה פעמים בוחרים בי כאשר צריך להציג רעיון או נושא בכיתה
22%	27%	24%	מסכים במידה רבה	
28%	23%	27%	מסכים במידה בינונית	
32%	14%	18%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
33%	50%	--	מסכים במידה רבה מאוד	אני חושב שכשאהיה מבוגר אנשים יבקשו ממני עצה והכוונה ²⁰
34%	31%	--	מסכים במידה רבה	
23%	14%	--	מסכים במידה בינונית	
10%	5%	--	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
34%	51%	--	מסכים במידה רבה מאוד	אני חושב שכשאהיה מבוגר יהיה לי תפקיד חשוב בקהילה ²⁰
30%	29%	--	מסכים במידה רבה	
23%	14%	--	מסכים במידה בינונית	
13%	6%	--	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	

* $p < 0.05$, מעיד על שיפור מובהק בהשוואה בין מדידת תחילת השנה למדידת סוף השנה, ו- מעיד על הבדל מובהק בין המשתתפים בפעילות ובין קבוצת ההשוואה בסוף השנה.

²⁰ שאלה חדשה נוספה במדידה בסוף השנה.

מרבית המשתתפים ב"מרכז נעורים" מדווחים על מסוגלות עצמית גבוהה, יותר משל חבריהם שאינם משתתפים בפעילות, בייחוד בהיגדים המתארים ביטחון ביכולת להיות משמעותי ומוביל בקהילה. מתחילת השנה לסופה נמצאה עלייה בביטחון העצמי שלהם ביכולתם להתמודד עם קשיים.

סקרנות אינטלקטואלית

הנחת העבודה של "מרכזי נעורים" היא כי טיפוח סקרנות אינטלקטואלית בקרב בני הנוער תתרום לתפיסת העתיד שלהם ולפתיחת הזדמנויות רבות יותר בעבורם כאנשים בוגרים. לוח 9 מציג את ההתפלגות בהיגדים המעידים על כך בהשוואה בין המשתתפים ב"מרכז נעורים" לאלה שאינם נוטלים חלק בפעילויות המרכז ובהשוואה בין תחילת שנת הפעילות לסופה.

לוח 9: התפלגות המשיבים באשר לרמת הסקרנות האינטלקטואלית, בחלוקה לפי עתות מדידה והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים)

קבוצת השוואה סוף שנה (N=1,110)	משתתפים בפעילות ב"מרכזי נעורים"			
	סוף שנה (N=2,941)	תחילת שנה (N=1,895)		
רמת הסקרנות האינטלקטואלית				
58%	63%	68%	מסכים במידה רבה מאוד	לימודים אקדמיים יעזרו לי להשיג עבודה טובה בעתיד
22%	24%	19%	מסכים במידה רבה	
12%	9%	8%	מסכים במידה בינונית	
8%	4%	5%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
38%	48%	47%	מסכים במידה רבה מאוד	אני צורך מידע בתחומים שמעניינים אותי ממגוון מקורות
30%	29%	27%	מסכים במידה רבה	
20%	16%	16%	מסכים במידה בינונית	
12%	7%	10%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
30%	44%	44%	מסכים במידה רבה מאוד	אני מתעניין בנושאים מגוונים גם בכאלו שאינם נלמדים בבית הספר
28%	28%	23%	מסכים במידה רבה	
23%	17%	18%	מסכים במידה בינונית	
19%	11%	15%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
*24%	40%	35%	מסכים במידה רבה מאוד	אני נוהג לקרוא ספרים בנושאים שונים
24%	24%	22%	מסכים במידה רבה	
26%	20%	22%	מסכים במידה בינונית	
26%	16%	21%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	

* $p < 0.05$, מעיד על שיפור מובהק בהשוואה בין מדידת תחילת השנה למדידת סוף השנה, ו- מעיד על הבדל מובהק בין המשתתפים בפעילות ובין קבוצת ההשוואה בסוף השנה.

המשתתפים בפעילות ב"מרכז נעורים" מדווחים בסוף השנה על סקרנות אינטלקטואלית רבה יותר משל חבריהם שלא השתתפו בפעילות ורבה יותר מאשר בתחילת השנה.

עם זאת כאשר נשאלו המשתתפים בסקר על רמת ההשכלה שאליה הם מתכוונים להגיע, לא נמצא הבדל בין הקבוצות כאשר מרביתם מכוונים להשכלה גבוהה. כ- 70% מבני הנוער השיבו כי ילמדו במכללה או באוניברסיטה, 20% הניחו כי יסיימו תיכון ותהיה להם תעודת בגרות, ו 10% הניחו כי לא תהיה להם תעודת בגרות או שלא יסיימו תיכון.

4. רמת מדדי ההצלחה בקרב תלמידי שכבת ט' לפי ותק בהשתתפות במרכזים ומול קבוצת ההשוואה

הערכה של תכניות חברתיות המבקשות לחולל שינוי בקרב בני נוער ולהצמיח מנהיגות מקומית מצביעה על כך שהשפעתן של תכניות מסוג זה על המשתתפים מצריכה השקעה ארוכת טווח. ניתן לזהות שינוי של עמדות ותפיסות רק לאחר תקופה משמעותית, וזאת בהנחה שהפעילות אינטנסיבית ולא חד פעמית או קצרת מועד וכוללת לצד היבטים עיוניים גם היבטים פרקטיים המזמנים התנסויות מעשיות (Drucker, 2014; LeMay & Ellis, 2006; Westley, 2005).

ההשפעה של משך ההשתתפות בפעילות של "מרכזי נעורים" נבחנה בקרב קבוצת הגיל של שכבת ט', כיוון שבקבוצה זו יש סבירות גבוהה שיהיו די בני נוער שזו השנה השלישית שבה הם משתתפים בפעילות במרכז, ולכן ניתן להשוות אותם לוותיקים פחות בפעילות זו. ברצף של משך ההשתתפות נמצאת גם קבוצת ההשוואה המייצגת את אלה שלא נחשפו כלל לפעילות, כך שנוצר רצף השתתפות שראשיתו באי השתתפות (קבוצת ההשוואה), השתתפות של שנה, השתתפות של שנתיים והשתתפות של שלוש שנים. לוחות 10-13 מציגים את ההתפלגות מדדי ההצלחה לפי ותק במרכז. הבדלים מובהקים בין משתתפים וותיקים למשתתפים אחרים מסומנים ב- ▲, והבדלים מובהקים בין המשתתפים שזו שנתם הראשונה במרכז ובין בני גילם שאינם משתתפים בפעילות במרכז מסומנים ב- △.

לוח 10: התפלגות המשיבים מכיתה ט' באשר למעורבות ועניין חברתי, בחלוקה לפי ותק והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים)

משתתפים ב"מרכזי נעורים" בסוף שנה, לפי ותק				קבוצת השוואה (N=1,110)		
שנה שלישית (N=141)	שנה שנייה (N=113)	שנה ראשונה (N=211)				
81%	80%	79%	57%	מסכים במידה רבה מאוד	אני גאה לגור ביישוב שלי	
11%	13%	11%	15%	מסכים במידה רבה		
6%	4%	8%	16%	מסכים במידה בינונית		
2%	3%	2%	12%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים		
76%	63%	64%	50%	מסכים במידה רבה מאוד	אני מעוניין לפעול לטובת היישוב שלי	
19%	29%	22%	20%	מסכים במידה רבה		
2%	4%	10%	17%	מסכים במידה בינונית		
3%	4%	4%	13%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים		
70%	54%	53%	31%	מסכים במידה רבה מאוד	אני עושה מאמץ להביא לשיפור חברתי בקהילה שלי או ביישוב שלי	
24%	32%	27%	31%	מסכים במידה רבה		
5%	13%	12%	25%	מסכים במידה בינונית		
1%	1%	8%	13%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים		
71%	57%	50%	35%	מסכים במידה רבה מאוד	אני מעריך שאתנדב בעתיד לקידום נושאים חברתיים	
22%	32%	34%	33%	מסכים במידה רבה		
5%	8%	10%	20%	מסכים במידה בינונית		
2%	3%	6%	12%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים		
68%	52%	49%	23%	מסכים במידה רבה מאוד	אני מעורב בחיי הקהילה שלי	
25%	34%	36%	28%	מסכים במידה רבה		
6%	10%	11%	24%	מסכים במידה בינונית		
1%	4%	4%	25%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים		
69%	47%	47%	24%	מסכים במידה רבה מאוד	אני לוקח חלק פעיל בפעילות התנדבות ביישוב שלי	
21%	37%	31%	25%	מסכים במידה רבה		
6%	10%	19%	23%	מסכים במידה בינונית		
4%	6%	3%	28%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים		
59%	41%	45%	31%	מסכים במידה רבה מאוד	אני מצליח להתארגן עם הזמן שלי כך שיש לי מספיק זמן ללימודים ולבילויים	
22%	36%	29%	30%	מסכים במידה רבה		
14%	18%	20%	21%	מסכים במידה בינונית		
5%	5%	6%	8%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים		
64%	53%	50%	32%	מסכים במידה רבה מאוד	אני טוב בעבודת צוות	
28%	32%	30%	38%	מסכים במידה רבה		
5%	12%	17%	18%	מסכים במידה בינונית		
3%	3%	3%	12%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים		

* $p < 0.05$, מעיד על הבדל מובהק בין ותיקים למשתתפים אחרים, ו- מעיד על הבדל מובהק בין המשתתפים שזו שנתם הראשונה ובין בני גילם מקבוצת ההשוואה.

בהיגדים העוסקים במעורבות ועניין חברתי נמצא כי המשתתפים משכבת ט' מציגים יתרון על פני קבוצת ההשוואה כבר לאחר שנת השתתפות אחת ושלמשך ההשתתפות יש תרומה לעלייה במדדים אלה. ניתן לשער כי חלק מהיתרון של בוגרי השנה הראשונה על פני קבוצת ההשוואה מקורו ביתרון מקדמי הקשור בעניין החברתי המוגבר שלהם, אך עם זאת הממצאים מצביעים על כך שהתכנית מצליחה לאורך זמן לתרום להם אף מעבר ליתרון המקדמי הזה.

לוח 11: התפלגות המשיבים מכיתה ט' באשר לגאווה וסקרנות ביחס לעדה הדרוזית, בחלוקה לפי ותק והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים)

משתתפים ב"מרכזי נעורים" בסוף שנה, לפי ותק			קבוצת השוואה (N=1,110)		
שנה ראשונה (N=211)	שנה שנייה (N=113)	שנה שלישית (N=141)			
77%	79%	81%	71%	מסכים במידה רבה מאוד	אני גאה להיות חלק מהקהילה ומהמורשת התרבותית שלי
15%	15%	18%	15%	מסכים במידה רבה	
5%	5%	1%	6%	מסכים במידה בינונית	
3%	1%	1%	7%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
60%	64%	74% ▲	63%	מסכים במידה רבה מאוד	אני מעוניין לדעת יותר על המורשת של העדה ועל המסורת התרבותית שלי
29%	26%	19%	20%	מסכים במידה רבה	
7%	8%	6%	9%	מסכים במידה בינונית	
4%	2%	1%	8%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
60% ▲	61%	71% ▲	51%	מסכים במידה רבה מאוד	אני מכיר היטב את המורשת של העדה והמסורת התרבותית שלי
28%	29%	19%	28%	מסכים במידה רבה	
9%	10%	9%	13%	מסכים במידה בינונית	
3%	0%	1%	9%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	

* $p < 0.05$, ▲ מעיד על הבדל מובהק בין ותיקים למשתתפים אחרים, ו-▲ מעיד על הבדל מובהק בין המשתתפים שזו שנתם הראשונה ובין בני גילם מקבוצת ההשוואה.

רמתם של המשתתפים בוגרי השנה הראשונה דומה לזו של בני גילם מקבוצת ההשוואה למעט היכרות מעט טובה יותר עם המורשת הדרוזית. לעומת זאת לוותיקים יש יתרון בהיגדים המבטאים גאווה וסקרנות ביחס למורשת הדרוזית בהשוואה למשתתפים הוותיקים פחות, כך שניתן לטעון כי לאורך זמן התכנית משפיעה על הידע של המשתתפים ועל הסקרנות שהם מגלים באשר למורשת התרבותית שלהם.

לוח 12: התפלגות המשיבים מכיתה ט' באשר למסוגלות עצמית, בחלוקה לפי ותק והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים)

משתתפים ב"מרכזי נעורים" בסוף שנה, לפי ותק			קבוצת השוואה (N=1,110)		
שנה ראשונה (N=211)	שנה שנייה (N=113)	שנה שלישית (N=141)			
79%	73%	82%	71%	מסכים במידה רבה מאוד	אשיג את מה שאני רוצה לעשות בחיי
17%	23%	16%	19%	מסכים במידה רבה	
3%	1%	1%	4%	מסכים במידה בינונית	
1%	3%	1%	6%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
76%	73%	80%	65%	מסכים במידה רבה מאוד	אני בטוח ביכולות שלי להצליח בחיים
19%	22%	17%	21%	מסכים במידה רבה	
4%	2%	1%	7%	מסכים במידה בינונית	
1%	3%	2%	7%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
65%	66%	71%	58%	מסכים במידה רבה מאוד	אני יכול להתמודד בעצמי עם קשיים ואתגרים
28%	24%	21%	24%	מסכים במידה רבה	
6%	6%	8%	9%	מסכים במידה בינונית	
1%	4%	0%	9%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
63%	56%	69%	53%	מסכים במידה רבה מאוד	אני חושב שיש לי סיכוי רב למצוא עבודה טובה בעתיד
27%	33%	16%	24%	מסכים במידה רבה	
9%	6%	11%	13%	מסכים במידה בינונית	
1%	5%	4%	10%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
35%	35%	46%	15%	מסכים במידה רבה מאוד	הרבה פעמים בוחרים בי כאשר צריך להציג רעיון או נושא בכיתה
30%	37%	29%	28%	מסכים במידה רבה	
21%	20%	18%	25%	מסכים במידה בינונית	
14%	8%	7%	32%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
53%	50%	61%	33%	מסכים במידה רבה מאוד	אני חושב שכשאהיה מבוגר אנשים יבקשו ממני עצה והכוונה
30%	36%	30%	37%	מסכים במידה רבה	
12%	10%	5%	19%	מסכים במידה בינונית	
5%	4%	4%	11%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
53%	43%	66%	39%	מסכים במידה רבה מאוד	אני חושב שכשאהיה מבוגר יהיה לי תפקיד חשוב בקהילה
32%	31%	26%	29%	מסכים במידה רבה	
13%	18%	7%	20%	מסכים במידה בינונית	
2%	8%	1%	12%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	

* $p < 0.05$, ▲ מעיד על הבדל מובהק בין ותיקים למשתתפים אחרים, ו-△ מעיד על הבדל מובהק בין המשתתפים שזו שנתם הראשונה ובין בני גילם מקבוצת ההשוואה.

בהיגדים המבטאים נטייה מנהיגותית מגלים המשתתפים יתרון לעומת בני גילם מקבוצת ההשוואה, כבר בתום השנה הראשונה, ממצא העשוי להעיד על יתרון מקדמי שלהם. עם זאת הממצא שלפיו יש יתרון למשתתפים הוותיקים בהשוואה לוותיקים פחות, בהיגדים אלו, מצביע על כך שהתכנית מקדמת אותם אף מעבר לכך.

לוח 13: התפלגות המשיבים מכיתה ט' באשר לסקרנות אינטלקטואלית, בחלוקה לפי ותק והשתתפות ב"מרכז נעורים" (באחוזים)

משתתפים ב"מרכזי נעורים" בסוף שנה, לפי ותק			קבוצת השוואה (N=1,110)		
שנה ראשונה (N=211)	שנה שנייה (N=113)	שנה שלישית (N=141)			
59%	54%	71%	51%	מסכים במידה רבה מאוד	לימודים אקדמיים יעזרו לי להשיג עבודה טובה בעתיד
31%	34%	20%	26%	מסכים במידה רבה	
8%	10%	5%	10%	מסכים במידה בינונית	
2%	2%	4%	12%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
50%	39%	60%	32%	מסכים במידה רבה מאוד	אני צורך מידע בתחומים שמעניינים אותי ממגוון מקורות
33%	40%	25%	32%	מסכים במידה רבה	
12%	15%	10%	21%	מסכים במידה בינונית	
5%	6%	5%	15%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
43%	40%	60%	34%	מסכים במידה רבה מאוד	אני מתעניין בנושאים מגוונים גם בכאלו שאינם נלמדים בבית הספר
27%	42%	23%	24%	מסכים במידה רבה	
18%	16%	9%	23%	מסכים במידה בינונית	
12%	2%	8%	19%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	
39%	41%	47%	20%	מסכים במידה רבה מאוד	אני נוהג לקרוא ספרים בנושאים שונים
26%	26%	21%	28%	מסכים במידה רבה	
19%	19%	18%	23%	מסכים במידה בינונית	
16%	14%	14%	29%	מסכים במידה מועטה/ כלל לא מסכים	

* $p < 0.05$, ▲ מעיד על הבדל מובהק בין ותיקים למשתתפים אחרים, ו-△ מעיד על הבדל מובהק בין המשתתפים שזו שנתם הראשונה ובין בני גילם מקבוצת ההשוואה.

בהיגדים המתארים עניין בתחומים מגוונים, רמתם של המשתתפים משכבת ט' בתום שנה ראשונה להשתתפותם ב"מרכז נעורים" גבוהה מזו של בני גילם מקבוצת ההשוואה, ואף נמצא יתרון למשתתפים הוותיקים לעומת הוותיקים פחות באחד ההיגדים, כך שניתן לטעון, אם כי בזהירות, שלמשך ההשתתפות בפעילות יש השפעה על הסקרנות האינטלקטואלית של המשתתפים.

משתתפי "מרכז נעורים" בולטים בכל ארבעת המדדים שנבדקו – מעורבות ועניין חברתי, גאווה וסקרנות ביחס לעדה שלהם, מסוגלות עצמית וסקרנות אינטלקטואלית – בהשוואה לעמיתיהם שאינם משתתפים בפעילות "נעורים".

ההתחקות אחר שינויים שחלו במשתתפים בין תחילת השנה לסופה מעלה כי הם מעורבים יותר ביישוב, יש להם נכונות רבה יותר להתנדב למען הקהילה, הם בטוחים יותר ביכולת שלהם להתמודד עם קשיים, ומגוון הנושאים שבהם הם מגלים עניין וסקרנות – התרחב. כמו כן, נמצא קשר בין רמת המעורבות החברתית שמגלים המשתתפים ובין האופן שבו הם תופסים את ההשתתפות בקבוצת השייכות.

בחינת ההשפעה של משך הפעילות ב"מרכז נעורים" על המשתתפים משכבת כיתה ט' מצביעה על יתרון למשתתפים בתכנית כבר בתחילת דרכם בכל ארבעת המדדים שנבדקו – מעורבות ועניין חברתי, גאווה וסקרנות ביחס לעדה שלהם, מסוגלות עצמית וסקרנות אינטלקטואלית – בהשוואה לעמיתיהם שאינם משתתפים בפעילות "מרכז נעורים". עם זאת, היתרון שיש לוותיקים יותר בקרב המשתתפים מעיד כי התכנית מקדמת את משתתפיה לאורך זמן ומעבר לנקודת הפתיחה שלהם בעיקר בהיבטים של מעורבות חברתית, עניין במורשת התרבותית שלהם, יכולות המנהיגות שהם מגלים וכן מגוון התחומים שבהם הם מגלים עניין.

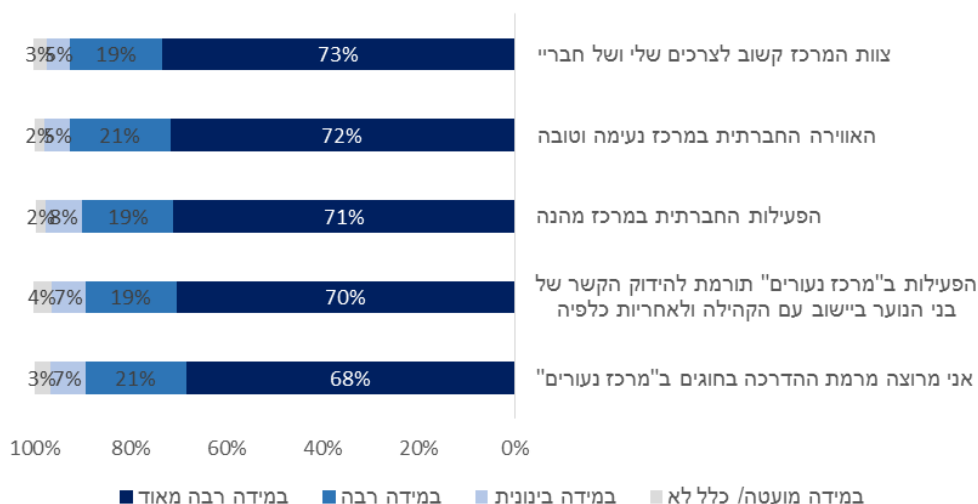
5. רמת שביעות הרצון של המשתתפים והמידה שבה הם תופסים את תרומתה של הפעילות במרכזים

בני הנוער התבקשו להתייחס לשביעות הרצון הכללית שלהם מהמרכז ולתרומת הפעילות בו. נוסף לכך, הם התבקשו להתייחס לתרומה של קבוצת השייכות ולשביעות הרצון שלהם ממנה.

תרשים 3 מציג את שביעות הרצון הכללית של המשתתפים מ"מרכז נעורים" והאופן שבו הם תופסים את תרומת הפעילות לקהילה.

תרשים 3: שביעות הרצון מהפעילות ב"מרכז נעורים" והתרומה הנתפסת שלה למשתתפים, בסוף השנה (אחוזים)

(N=2,941)

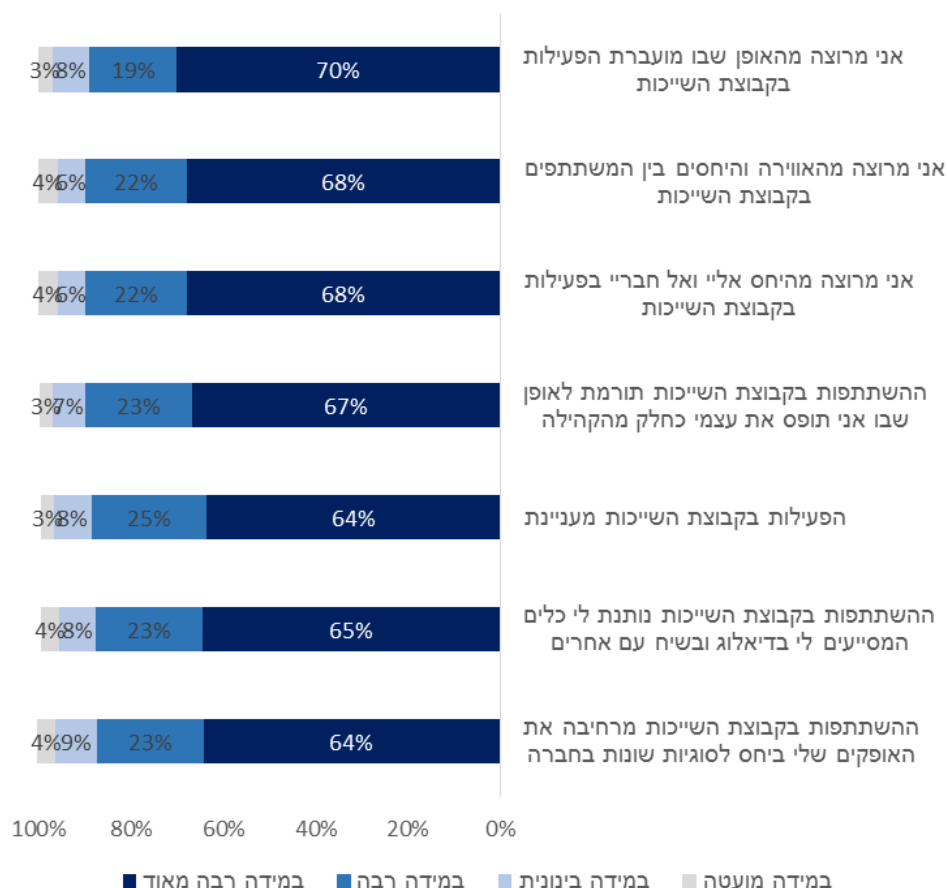

מרבית המשתתפים בפעילות ב"מרכז נעורים" מבטאים שביעות רצון גבוהה מהצוות ומרמת ההדרכה, מהאווירה במרכז ומהפעילות. נוסף לכך, 89% מהם מדווחים כי הפעילות תורמת להידוק הקשר של בני הנוער ביישוב עם הקהילה. כמו כן, 91% מבני הנוער העידו כי ישתתפו בפעילות בשנה הבאה ו- 92% ציינו כי ימליצו לחבריהם לקחת חלק בפעילות.

תרשים 4 מציג את שביעות הרצון של המשתתפים מקבוצות השייכות ואת האופן שבו הם תופסים את תרומת הפעילות בקבוצות אלה.

תרשים 4: שביעות הרצון מהפעילות בקבוצת השייכות של "מרכז נעורים" והתרומה הנתפסת של הפעילות למשתתפים, בסוף השנה (אחוזים)

(N=2,941)

ניכרת שביעות רצון גבוהה של המשתתפים מקבוצת השייכות, והם מייחסים לפעילות בה תרומה רבה. נזכיר כי נמצא קשר מובהק בין תפיסת התרומה של קבוצות השייכות ובין השפעת התכנית במדד של מעורבות ועניין חברתי.

בני הנוער מדווחים על שביעות רצון גבוהה מאוד מקבוצות השייכות ומכלל הפעילות במרכז. כ- 90% מהם הצהירו כי ימשיכו בפעילות בשנה הבאה וימליצו לחבריהם לקחת בה חלק. נזכיר כי נמצא קשר מובהק בין המידה שבה תפסו המשתתפים את התרומה של קבוצת השייכות ובין המידה שבה ביטאו מעורבות ועניין חברתי.

ההערכה בשנת תשע"ה כללה שני מרכיבים :

מרכיב 1: הערכת מודל הפעולה של "מרכז נעורים" והשפעותיו על היישוב בארבע סוגיות עיקריות :

1. רמת תפקודם ומקצועיותם של מנהלי המרכזים לאור הגדרת התפקיד של מטה התכנית
2. איכות השותפויות בתוך היישוב בהתייחס לקשר עם בעלי תפקידים ברשויות ומעורבות הורי המשתתפים
3. "מרכז נעורים" כמנוף לפיתוח מנהיגות קהילתית
4. היכולת של "מרכז נעורים" לייצר אימפקט ברמה היישובית – מאיצים וחסמים

מרכיב 2: הערכת ההשפעה של "מרכז נעורים" על בני הנוער המשתתפים בו בתחומי הליבה שקבעה התכנית: חיזוק המעורבות החברתית של המשתתפים בקהילה, מימוש הפוטנציאל האישי שלהם והעמקת הזדהותם עם המורשת הדרוזית.

הדוח הנוכחי מפרט את ממצאי ההערכה וההישגים וגם את האתגרים שהם מציפים. להלן פירוט המרכזיים שבהם.

ההישגים של "מרכזי נעורים" בעת הזו

התכנית התרחבה והתבססה

- ✓ בתשע"ב פעלו במסגרת התכנית חמישה מרכזים בארבעה יישובים, ובתשע"ה הגיע היקפם ל- 13 מרכזים ב- 12 יישובים, כאשר היקף המשתתפים בתשע"ה היה כ- 3,500 בני נוער.
- ✓ פעילות המרכזים נתפסת כאיכותית ומגוונת, הן על ידי בני הנוער, הן על ידי הוריהם והן על ידי הגורמים השונים ביישוב. זוהי יתרון משמעותי בכך שבמרכזים מציעים פעילות איכותית הזמינה לכול וללא עלות.
- ✓ מנהלי המרכזים והצוותים נתפסים כמיומנים בעבודתם, אמינים ואכפתיים על ידי כלל בעלי העניין.
- ✓ בני הנוער המשתתפים בפעילות מביעים שביעות רצון גבוהה ממנה ומעידים כי היא תרמה להם גם בהיבט האישי וגם בהיבט החברתי קהילתי.
- ✓ סביב המרכזים מתגבשות קהילות צעירות של בני נוער, מתנדבות, מלגאיות וצעירים.

המבנים הארגוניים של התכנית עברו הסדרה ומוקדו התכנים של פעילותה

- ✓ בתחילת דרכה של התכנית ביקשו מעצבי התכנית להשפיע על המשתתפים ב"מרכז נעורים" בשישה תחומים: (1) גיבוש הזהות האישית והרחבת הידע על הזהות הדרוזית; (2) עלייה במודעות החברתית והאזרחית; (3) חיזוק של תחושת החוללות העצמית; (4) פיתוח של כישורי חיים; (5) היכרות עם מגוון תחומי עניין וידע ועם אפשרויות קריירה ותעסוקה; (6) שיפור במיומנויות למידה ובהישגים לימודיים. תובנות שעלו מהשטח ומתוך ממצאי ההערכה הצביעו על קושי ביכולת ההשפעה של התכנית כאשר מדובר בתחומים כה רבים ובייחוד בכאלה שלא זוהה בהם יתרון לתכנית. לאור זאת

בחר מטה התכנית להתמקד בשלושה תחומי ליבה: (1) מעורבות חברתית; (2) מימוש פוטנציאל אישי; (3) הזדהות עם המורשת הדרוזית.

✓ ממצאי הערכה מתשע"ד הצביעו על קושי בעבודת המנהלים הנובע מריבוי תפקידים וסמכויות ומהכשרה לא מתאימה. לקראת סיום השנה הוגדרו מחדש התפקידים והסמכויות של המנהלים והיקפי ההעסקה שלהם. גויסו רכזי נוער האמונים על היבטי הדרכה ותוכן לרבות ליווי קבוצות השייכות, הדרכת המתנדבות והנחיית קבוצות מנהיגות. נוסף לכך, עודכן והותאם תהליך הכשרת המנהלים. כל אלה באים לידי ביטוי בעבודה מקצועית יותר של המנהלים ושל המרכז בעת הזו.

✓ מטה התכנית העמיק את מעורבותו בחיזוק הקשר עם ראשי הרשויות באמצעות מפגשים עמם והנחיה והדרכה של המנהלים אם באופן ישיר ואם באמצעות הרכזים האזוריים. מאמצים אלו מצד מטה התכנית תרמו לחיזוק מעמד המרכזים ביישובים.

יש ראיות כי השתתפות בפעילות המרכזים מקדמת את בני הנוער

✓ בני הנוער המשתתפים בפעילות משיגים רמה גבוהה במדדי ההצלחה של התכנית: מעורבות חברתית, גאווה במורשת הדרוזית, מסוגלות עצמית וסקרנות אינטלקטואלית, וזאת בהשוואה לבני גילם שאינם משתתפים בפעילות.

✓ נמצא שיפור בקרב המשתתפים ב"מרכזי נעורים" במדדי ההצלחה בין תחילת שנת הפעילות לסופה: רמת מעורבות חברתית, רצון להתנדב, יכולת להתמודד עם קשיים וסקרנות למגוון תחומי עניין.

✓ בדיקת ההשפעה של השתתפות בפעילות ב"מרכזי נעורים" לאורך זמן הצביעה על כך שמשתתפים ותיקים (בני נוער שזו השנה השלישית שבה הם משתתפים בפעילות) בולטים ברמה הגבוהה שהשיגו במדדי ההצלחה השונים, בהשוואה למשתתפים בני גילם שצברו פחות ותק.

✓ ראיות לחשיבותה ותרומתה של "קבוצת השייכות"²¹ התקבלו מהממצאים המצביעים על כך שככל שהמשתתפים מייחסים תרומה רבה יותר לפעילות זו, כך הם מתאפיינים ברמת מעורבות חברתית גבוהה יותר (ולהיפך).

האתגרים שבפניהם ניצבת התכנית בעת הזו

לצד ההצלחות מזוהים כמה אתגרים, ולצדם המלצות לגבי דרכי התמודדות עמם:

עיצוב השותפות של המרכזים עם הקהילה

← נדרש המשך עיצוב הקשר עם גורמי מפתח ביישובים המבקשים להיות מעורבים ומשפיעים יותר על "מרכזי נעורים", כאשר בעת הזו קיים מתח בין הרצון לשמר את האוטונומיה של המרכז ובין היעד של השפעה על היישוב.

מומלץ להקים פלטפורמה יישובית משותפת לעיצוב מדיניות ודרכי הפעולה של המרכזים, מעין ועדת היגוי של המרכז אשר תאגד בעלי עניין רלוונטיים ביישוב.

²¹ פעילות קבוצתית שבועית המונחית על ידי המתנדבות.

← שילוב הורי המשתתפים והפיכתם לשותפים מזוהה כמנוף להרחבת ההשפעה של "מרכז נעורים". זהו אתגר המחייב עיצוב דרכי פעולה ודורש את המעורבות של מטה התכנית. מומלץ ליזום פעילויות המערבות את ההורים ומשלבות אותם בעיצוב המרכז ובמאמצי החיבור לקהילה.

← עדיין לא ניתן לראות את הפירות של המאמצים שהושקעו להצמחת מנהיגות מקומית באמצעות "קבוצות המנהיגות" של בני הנוער והפעילות של המתנדבות. מדובר על מאמץ שיש להמשיך ולשקוד עליו תוך שכלול דרכי הפעולה ועידוד יוזמות מצד המתנדבות ובני הנוער. מומלץ לפתח פלטפורמות שייתנו ביטוי למנהיגות קהילתית, כדוגמת מועצת נוער ונציגות משתתפים בוועדת היגוי של המרכז, וכדוגמת פרויקט חוצה יישובים בהובלת המתנדבות.

← ממצאי המחקר מעידים על כך שהמשתתפים במרכזים הם גם מי שמשתתפים בפעילויות במסגרות אחרות הקיימות ביישוב לבני גילם. תופעה זו דווחה גם במחקר בשנת תשע"ד. דפוס זה, לצד ריבוי הנתונים על יתרון של המשתתפים לעומת חבריהם, במגוון היבטים, מעלה את האפשרות שבהצטרפות למרכז יש תהליך של ברירה עצמית, שבו בני נוער המצויים במרכז החברתי נוטים להצטרף יותר מאלה שנמצאים בשוליים. האתגר של התכנית, אם כן, הוא להרחיב את הפעילות של המרכזים כך שתכלול גם בני נוער אחרים. מומלץ לתת למנהלים כלים לשם כך ולפתח פעילויות מותאמות, חלקן בעלות אופי מזדמן, שיעודדו בני נוער נוספים להשתתף בפעילות במתכונת המתאימה להם.

התמקצעות באשר לתכנים ולדרכי הפעולה

← מזוהים קושי ומורכבות בעיסוק במורשת הדרוזית ובחיזוק ההזדהות עמה, הן בשל תחושה של המנהלים כי המתנדבות אינן בשלות לכך, והן בגלל העובדה שיש יישובים שבהם האוכלוסייה מעורבת. מומלץ לבחון את האפשרות להעמיק בעשייה בהיבט של גיבוש זהות אישית באמצעות כוח אדם מקצועי.

← נדרשת השקעה בהרחבת הידע של המנהלים באשר לדרכים שבהן אפשר לגייס משתתפים ולעצב פעילות בחברה מסורתית-שמרנית וביישובים מעורבים. כמו כן מזוהה צורך בהדרכת המנהלים בדרכי עבודה עם בני נוער בסיכון. ליווי המנהלים החדשים תוך הקניית כלים לניהול זמן, ניהול צוות והנחיית המתנדבות מזוהה אף הוא כצורך בעת הזו. מומלץ להתאים את תהליכי הכשרת המנהלים לשונות בוותק ובניסיון ולשונות במאפיינים של היישובים.

← התנאים הפיזיים שבהם פועלים "מרכזי נעורים" מזוהים בחלק מהיישובים כבלתי מתאימים ו/או כלא נגישים דיים לכלל בני הנוער. מומלץ לפעול כדי להתאים את המבנים ולבחון את מיקום הפעילות. במידת הצורך מוצע לשקול הפעלה בשלוחות, כמו הפעילות במג'אר, או לספק הסעות.

מקורות

אריאלי, ד. פרידמן, ו. (2012). הערכה בפעולה כדרך להתמודדות עם אתגרים חברתיים ובין תרבותיים במסגרת אקדמית. בתוך: לוסיטיג, ר. עורכת (2012): *הכנס ה-11 של האגודה הישראלית להערכת תכניות "מימוש הפוטנציאל הגלום בהערכה" אסופת מאמרים*. הוצאה משותפת לאיל"ת, מאירס ג'וינט מכון ברוקדייל, אוניברסיטת בן גוריון בנגב והאוניברסיטה הפתוחה. עמ' 55-69.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2014). *האוכלוסייה הדרוזית בישראל – לקט נתונים לרגל חג הנביא שועיב*. ירושלים: הלשכה מרכזית לסטטיסטיקה.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2015). *האוכלוסייה הדרוזית בישראל – לקט נתונים לרגל חג הנביא שועיב*. ירושלים: הלשכה מרכזית לסטטיסטיקה.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2012). *הרשויות המקומיות 2011*. נדלה מאתר האינטרנט של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: http://www.cbs.gov.il/reader/cw_usr_view_SHTML?ID=357.

כהן-נבות, מ. עוואדיה, א. קונסטנטינוב, ו. (2006). *איתור צרכים בקרב נוער דרוזים*. מאירס ג'וינט מכון ברוקדייל.

מרגולין, ת. חילו מנסור, ס. קדם, ע. פרוינד, ט. (2014). *תכנית "נעורים" – דוח מסכם תשע"ד*. מטח, המרכז לטכנולוגיה חינוכית, תל אביב.

פרידמן, י. (2005). *מדידה והערכה של תכניות חברתיות וחינוכיות*. ירושלים: מכון הנרייטה סאלד.

פרידמן, י. (2010). *הערכת תכניות חברתיות וחינוכיות: ממודל הקופסה השחורה להערכה דינמית מבוססת תיאוריה*. בתוך: לוין-רוזליס, מ. וסויה, ר. (2010): *סוגיות בהערכה בישראל*, עמ' 71-13. הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, באר שבע, ישראל.

שבט, מ. קדם, ע. פרוינד, ט. (2013). *תכנית "נעורים" – דוח הערכה מס' 1*. מטח, המרכז לטכנולוגיה חינוכית, תל אביב.

שבט, מ. קדם, ע. פרוינד, ט. (2013). *מחקר הערכה של התכנית "נעורים" – סיכום ממצאי פעולת הערכה תשע"ג*. מצגת לוועדה המקצועית המלווה את "נעורים". מטח, המרכז לטכנולוגיה חינוכית, תל אביב.

שלסקי, ש. (2006). *מחקר פעולה כמחקר רפלקסיבי בתוך: לוי, ד. (2006). מחקר פעולה "הלכה למעשה": זיקות פילוסופיות ומתודולוגיות בין מחקר פעולה לבין פרדיגמות המחקר האיכותי*. הוצאת מופ"ת וכליל, תל-אביב. עמ' 33-53.

שקדי, א. (2003). *מילים המנסות לגעת מחקר איכותני – תאוריה ויישום*. תל-אביב: הוצאת רמות, אוניברסיטת תל-אביב.

- Drucker, K. (2014). *Evaluation the Impact of Principal Coaching: Developing an Approach to Measuring Leadership Behavior*. American Evaluation Association conference. October 2014. NYC Leadership Academy.
- Ebset, S.B. (2001). Action Research on Action Research: Emancipatory Research or Abuse of Power? In: Zeni J. (ed.) *Ethical Issues in Practitioner Research*, pp. 72-83. Williston: Teachers College press.
- Elliot, J. (1991). *Action Research for Educational Change*. Milton Keynes: Open University Press.
- LeMay, N. Ellis, A. (2006). Evaluation leadership development and organizational performance. In: Hannum, K.M., Martineau, J.H., Reinelt, C. (2006). *The Handbook of Leadership Development and Evaluation*. San Francisco, Calif Jossey-Bass pp. 228-60.
- Lienert, T. (2002). *Doing an Action Research Evaluation*. Stronger Families Learning Exchange. Retrieved on October 15, 2012 from: www.aifs.gov.au/sf/findings.
- Newcomer, K. (2010). *Using Program Evaluation to Improve Nonprofit Outcomes*. The Trachtenberg School of Public Policy and Public Administration the George Washington University. Washington. D.C
- Park, P. (2002). Knowledge and Participatory Research. In: Reason P. Bradbury H. (eds.) *Handbook of Action Research: Participative Inquiry and Practice*, pp. 81-90. London
- Wrstley, C.R. (2005). *Exploring the Effectiveness of Leadership Training on Adult Learners: an Evaluation of the Leadership and Communications Workshop for Natural Resources Professionals*. Thesis. Presented of the Faculty of the College of Education the University of Alaska Anchorage In Partial Fulfillment of the requirements for the degree of Master of Education

נספח א שאלון לבחינת תוצאות בתכנית "נעורים" בתחילת השנה

שאלון לבני נוער ב"מרכז נעורים"

משתתף/ה יקר/ה,

בשאלון זה אנו מבקשים ללמוד עליך ועל "מרכז נעורים" ביישוב שלך. מטרת המחקר לסייע בשיפור פעילות המרכז ואיכות החיים ביישוב שלך, ואנו מודים לך על הסכמתך להשתתף בו. ליד כל שאלה ישנן כמה אפשרויות תשובה. עליך לבחור בתשובה התואמת את דעתך האישית באופן האמיתי ביותר. השאלון אנונימי ובשל כך אין לכתוב עליו את שמך. השאלון מיועד לבנים ולבנות. מטעמים טכניים, חלק מהשאלות מנוסחות בלשון זכר, אך הן מכוונות לנערות ולנערים כאחד. אנא הקפידו למלא את כל הפרטים באופן ברור.

תודה על שיתוף הפעולה

1. באיזה "מרכז נעורים" אתה משתתף? סמן ✓

מע'ר-אל-מנסורה ☐

מע'ר- ראס אל-ח'אביה ☐

פקיעין ☐

חורפייש ☐

בית ג'אן ☐

כיסרא ☐

סמיע ☐

סאג'ור ☐

דלית אל כרמל ☐

עוספיייה ☐

ראמה ☐

ירכא ☐

ג'וליס ☐

אבו סנאן ☐

ינוח ☐

ג'ת ☐

שאלות על היישוב

לפניך היגדים הקשורים ביישוב שבו אתה מתגורר ובמעורבות שלך בנעשה בו. סמן את מידת ההסכמה שלך עם כל אחד מהם (מ"כלל לא מסכים" ועד "מסכים במידה רבה מאוד")

מסכים במידה רבה מאוד	מסכים במידה רבה	מסכים במידה בינונית	מסכים במידה מועטה	כלל לא מסכים	
5	4	3	2	1	2. אני גאה לגור ביישוב שלי
5	4	3	2	1	3. אני גאה להיות חלק מהקהילה ומהמורשת של העדה שלי
5	4	3	2	1	4. אני מכיר היטב את המורשת של העדה ואת המסורת התרבותית שלי
5	4	3	2	1	5. אני מעוניין לדעת יותר על המורשת של העדה ועל המסורת התרבותית שלי
5	4	3	2	1	6. אני מעורב בחיי הקהילה שלי (חבר במועצת הנוער, משתתף באירועים ובטקסים, חבר בקבוצה בפייסבוק וכו')
5	4	3	2	1	7. אני לוקח חלק בפעילות התנדבותית ביישוב שלי
5	4	3	2	1	8. אני עושה מאמץ להביא לשיפור חברתי בקהילה שלי או ביישוב שלי
5	4	3	2	1	9. אני מעריך שאתנדב בעתיד לקידום נושאים חברתיים
5	4	3	2	1	10. אני מעוניין לפעול לטובת היישוב שלי

ההיגדים הבאים מתייחסים לאופן שבו אתה תופס את עצמך ולציפיות שלך מהעתיד. סמן את מידת

ההסכמה שלך עם כל אחד מהם (מ"כלל לא" ועד "במידה רבה מאוד")

	מסכים רבה מאוד במידה	מסכים במידה רבה	מסכים במידה בינונית	מסכים במידה מועטה	כלל לא מסכים	
11.	אשיג את מה שאני רוצה לעשות בחיי	5	4	3	2	1
12.	אני בטוח ביכולת שלי להצליח בחיים	5	4	3	2	1
13.	אני יכול להתמודד בעצמי עם קשיים ואתגרים	5	4	3	2	1
14.	בדרך כלל יש לי עם מי לבלות בשעות הפנאי	5	4	3	2	1
15.	קשה לי להסתדר עם חברים	5	4	3	2	1
16.	כשלא מסכימים איתי אני מנסה לשכנע בדעתי	5	4	3	2	1
17.	אני לא אוהב להציג את עצמי בפני קהל	5	4	3	2	1
18.	הרבה פעמים בוחרים בי כאשר צריך להציג רעיון או נושא בכיתה או בבית הספר	5	4	3	2	1
19.	אני מצליח להתארגן עם הזמן שלי כך שיש לי מספיק זמן ללימודים ולבילויים	5	4	3	2	1
20.	אני טוב בעבודת צוות (בביצוע משימות קבוצתיות)	5	4	3	2	1
21.	אני נוהג לקרוא ספרים בנושאים שונים	5	4	3	2	1
22.	אני מתעניין בנושאים מגוונים גם בכאלו שאינם נלמדים בבית הספר	5	4	3	2	1
23.	לימודים אקדמיים יעזרו לי להשיג עבודה טובה בעתיד	5	4	3	2	1
24.	אני צורך מידע בתחומים שמעניינים אותי ממגוון מקורות (ספרים, עיתונים, אינטרנט ועוד)	5	4	3	2	1
25.	אני חושב שיש לי סיכוי רב למצוא עבודה טובה בעתיד	5	4	3	2	1

שאלות 26-27 מיועדות לתלמידי כיתות יא' – יב' בלבד. אם אינך לומד בכיתות אלו דלג לשאלה

28

26. האם אתה מתכוון להתנדב למסגרת כלשהי בתום לימודיך בתיכון?

- ☐ כן
- ☐ לא
- ☐ לא יודע/לא החלטתי עדיין

27. האם אתה יודע באיזה מקצוע תרצה לעבוד בעתיד?

- ☐ אני לא יודע
- ☐ אני מתלבט
- ☐ החלטתי באיזה מקצוע אעבוד. באיזה מקצוע? _____

28. מהי רמת ההשכלה שאליה אתה חושב שתגיע?

- ☐ אלמד במכללה או באוניברסיטה
- ☐ אסיים תיכון עם תעודת בגרות
- ☐ אסיים תיכון בלי תעודת בגרות
- ☐ לא אסיים תיכון
- ☐ אחר, כתוב: _____

29. מה היו הציונים שקיבלת בתעודה האחרונה?

- ☐ הרוב טוב מאוד או יותר
- ☐ הרוב טוב או כמעט טוב מאוד
- ☐ הרוב כמעט טוב או טוב
- ☐ הרוב מספיק בקושי או מספיק

כמה שאלות עליך

30. באיזו כיתה אתה לומד? ☐ כיתה ז' ☐ כיתה ח' ☐ כיתה ט' ☐ כיתה י' ☐ כיתה יא' ☐ כיתה יב'

31. מהו המגדר שלך? ☐ בת ☐ בן

32. מהי הדת שלך?

- ☐ דרוזי
- ☐ נוצרי
- ☐ מוסלמי

33. האם אתה משתתף בפעילות של תנועות הנוער (הצופים, תנועת הנוער הדרוזי, הנוער העובד

והלומד, בית"ר וכו') ביישוב שלך?

- ☐ כן, באופן קבוע
- ☐ כן, מפעם לפעם
- ☐ לא
- ☐ אין תנועות נוער ביישוב שלי

34. האם אתה משתתף בפעילות במתנ"ס ביישוב שלך (שלא במסגרת תכנית "נעורים")?

- ☐ כן, באופן קבוע
- ☐ כן, מפעם לפעם
- ☐ לא
- ☐ אין מתנ"ס ביישוב שלי

35. האם אתה משתתף בפעילות ספורט המיועדת לבני הנוער בשעות אחר הצהריים (חוגי ספורט,

מועדון ספורט) ביישוב שלך (שלא במסגרת תכנית "נעורים")?

- ☐ כן, באופן קבוע
- ☐ כן, מפעם לפעם
- ☐ לא
- ☐ אין פעילות כזו ביישוב שלי

36. האם היית מעוניין שתהיינה ביישוב שלך פעילויות נוספות או אחרות?

- ☐ לא
- ☐ כן, פרט אלו _____

תודה על שיתוף הפעולה

נספח ב שאלון לבחינת תוצאות בתכנית "נעורים" בסוף השנה

שאלון לבני נוער ביישוב

תלמיד/ה יקר/ה,

בשאלון זה אנו מבקשים ללמוד עליך ועל היישוב שלך. מטרת המחקר לסייע בשיפור פעילות המרכז ואיכות החיים ביישוב שלך, ואנו מודים לך על הסכמתך להשתתף בו. ליד כל שאלה ישנן כמה אפשרויות תשובה. עליך לבחור בתשובה התואמת את דעתך האישית באופן האמיתי ביותר. באפשרותך לדלג על שאלות ואף להחליט להפסיק את מילוי השאלון בכל שלב, אנו נכבד כל החלטה שלך. השאלון אנונימי ובשל כך אין לכתוב עליו את שמך. השאלון מיועד לבנים ולבנות. מטעמים טכניים, חלק מהשאלות מנוסחות בלשון זכר, אך הן מכוונות לנערות ולנערים כאחד. אנא הקפידו למלא את כל הפרטים באופן ברור.

תודה על שיתוף הפעולה

שאלות על היישוב

לפניך היגדים הקשורים ביישוב שבו אתה מתגורר ובמעורבות שלך בנעשה בו. סמן את מידת ההסכמה שלך עם כל אחד מהם (מ"כלל לא מסכים" ועד "מסכים במידה רבה מאוד")

מסכים במידה רבה מאוד	מסכים במידה רבה	מסכים במידה בינונית	מסכים במידה מועטה	כלל לא מסכים	
5	4	3	2	1	אני גאה לגור ביישוב שלי
5	4	3	2	1	2. אני גאה להיות חלק מהקהילה ומהמורשת של העדה שלי
5	4	3	2	1	3. אני מכיר היטב את המורשת של העדה ואת המסורת התרבותית שלי
5	4	3	2	1	4. אני מעוניין לדעת יותר על המורשת של העדה ועל המסורת התרבותית שלי
5	4	3	2	1	5. אני מעורב בחיי הקהילה שלי (חבר במועצת הנוער, משתתף באירועים ובטקסים, חבר בקבוצה בפייסבוק וכו')
5	4	3	2	1	6. אני לוקח חלק בפעילות התנדבותית ביישוב שלי
5	4	3	2	1	7. אני עושה מאמץ להביא לשיפור חברתי בקהילה שלי או ביישוב שלי
5	4	3	2	1	8. אני מעריך שאתנדב בעתיד לקידום נושאים חברתיים
5	4	3	2	1	9. אני מעוניין לפעול לטובת היישוב שלי

ההיגדים הבאים מתייחסים לאופן שבו אתה תופס את עצמך ולציפיות שלך מהעתיד. סמן את מידת

ההסכמה שלך עם כל אחד מהם (מ"כלל לא" ועד "במידה רבה מאוד")

מסכים רבה מאוד במידה	מסכים במידה רבה	מסכים במידה בינונית	מסכים במידה מסכים	כלל לא מסכים		
10.	אשיג את מה שאני רוצה לעשות בחיי	5	4	3	2	1
11.	אני בטוח ביכולת שלי להצליח בחיים	5	4	3	2	1
12.	אני יכול להתמודד בעצמי עם קשיים ואתגרים	5	4	3	2	1
13.	בדרך כלל יש לי עם מי לבלות בשעות הפנאי	5	4	3	2	1
14.	קשה לי להסתדר עם חברים	5	4	3	2	1
15.	כשלא מסכימים איתי אני מנסה לשכנע בדעתי	5	4	3	2	1
16.	אני לא אוהב להציג את עצמי בפני קהל	5	4	3	2	1
17.	הרבה פעמים בוחרים בי כאשר צריך להציג רעיון או נושא בכיתה או בבית הספר	5	4	3	2	1
18.	אני מצליח להתארגן עם הזמן שלי כך שיש לי מספיק זמן ללימודים ולבילויים	5	4	3	2	1
19.	אני טוב בעבודת צוות (בביצוע משימות קבוצתיות)	5	4	3	2	1
20.	אני נוהג לקרוא ספרים בנושאים שונים	5	4	3	2	1
21.	אני מתעניין בנושאים מגוונים גם בכאלו שאינם נלמדים בבית הספר	5	4	3	2	1
22.	לימודים אקדמיים יעזרו לי להשיג עבודה טובה בעתיד	5	4	3	2	1
23.	אני צורך מידע בתחומים שמעניינים אותי ממגוון מקורות (ספרים, עיתונים, אינטרנט ועוד)	5	4	3	2	1
24.	אני חושב שיש לי סיכוי רב למצוא עבודה טובה בעתיד	5	4	3	2	1
25.	אני חושב שכשאהיה מבוגר אנשים יבקשו עצה והכוונה ממני	5	4	3	2	1
26.	אני חושב שכשאהיה מבוגר יהיה לי תפקיד חשוב בקהילה	5	4	3	2	1

שאלות 27-28 מיועדות לתלמידי כיתות יא' – יב' בלבד. אם אינך לומד בכיתות אלו דלג לשאלה

28

27. האם אתה מתכוון להתנדב למסגרת כלשהי בתום לימודיך בתיכון?

☐ כן

☐ לא

☐ לא יודע/לא החלטתי עדיין

28. האם אתה יודע באיזה מקצוע תרצה לעבוד בעתיד?

1. אני לא יודע

2. אני מתלבט

3. החלטתי באיזה מקצוע אעבוד. באיזה מקצוע? _____

29. מהי רמת ההשכלה שאליה אתה חושב שתגיע?

1. אלמד במכללה או באוניברסיטה

2. אסיים תיכון עם תעודת בגרות

3. אסיים תיכון בלי תעודת בגרות

4. לא אסיים תיכון

5. אחר, כתוב: _____

30. מה היו הציונים שקיבלת בתעודה האחרונה?

1. הרוב טוב מאוד או יותר

2. הרוב טוב או כמעט טוב מאוד

3. הרוב כמעט טוב או טוב

4. הרוב מספיק בקושי או מספיק

כמה שאלות עליך

31. באיזו כיתה אתה לומד?

1. כיתה ו' 2. כיתה ז' 3. כיתה ח' 4. כיתה ט' 5. כיתה י' 6. כיתה יא' 7. כיתה יב'

32. מהו המגדר שלך? 1. בת 2. בן

33. כמה אחים ואחיות יש במשפחה שלך (כולל אותך)? _____

34. האם אימא שלך עובדת? 1. כן 2. לא 3. לא יודע

35. האם אבא שלך עובד? 1. כן 2. לא 3. לא יודע

36. מהו בית הספר האחרון שבו למדה אימא שלך?

☐ אימא שלי לא למדה כלל

☐ בית ספר יסודי/חטיבת ביניים

☐ בית ספר תיכון

☐ מכללה או אוניברסיטה

☐ לא יודע

37. מהו בית הספר האחרון שבו למד אבא שלך?

1. אבא שלי לא למד כלל
2. בית ספר יסודי/חטיבת ביניים
3. בית ספר תיכון
4. מכללה או אוניברסיטה
5. לא יודע

38. מהי הדת שלך?

1. דרוזי
2. נוצרי
3. מוסלמי

39. היכן אתה גר?

A. מגיא'ר	B. פקיעין	C. חורפייש	D. בית ג'אן
E. כיסרא	F. סמיע	G. סאג'ור	H. דלית אל כרמל
I. עוספיה	J. ראמה	K. ירכא	L. אבו סנאן
M. ינוח	N. ג'ת	O. ג'וליס	P. אחר _____

40. האם אתה משתתף בפעילות של תנועות הנוער (הצופים, תנועת הנוער הדרוזי, הנוער העובד

והלומד, בית"ר וכו') ביישוב שלך?

1. כן, באופן קבוע
2. כן, מפעם לפעם
3. לא
4. אין תנועות נוער ביישוב שלי

41. האם אתה משתתף בפעילות במתנ"ס ביישוב שלך (שלא במסגרת תכנית "נעורים")?

1. כן, באופן קבוע
2. כן, מפעם לפעם
3. לא
4. אין מתנ"ס ביישוב שלי

42. האם אתה משתתף בפעילות ספורט המיועדת לבני הנוער בשעות אחר הצהריים (חוגי ספורט,

מועדון ספורט) ביישוב שלך (שלא במסגרת תכנית "נעורים")?

1. כן, באופן קבוע
2. כן, מפעם לפעם
3. לא
4. אין פעילות כזו ביישוב שלי

43. האם אתה משתתף בפעילות ב"מרכז נעורים" ביישוב שלך?

1. לא
2. כן, זו השנה הראשונה שבה אני משתתף
3. כן, זו השנה השנייה שבה אני משתתף
4. כן, זו השנה השלישית בה אני משתתף

44. האם היית מעוניין שתהיינה ביישוב שלך פעילויות נוספות או אחרות?

1. לא

2. כן, פרט אלו.

השאלות הבאות מיועדות למשתתפים במרכז נעורים (חדשות)

45. מהן פעילויות "מרכז נעורים" שבהן אתה משתתף או שבהן השתתפת השנה (אפשר לסמן יותר

מתשובה אחת)?

a. קבוצת שייכות בנושאים: מימוש פוטנציאל, זהות ומעורבות חברתית

b. חוגים

c. טיולים וימי שיא

d. התנדבות בקהילה

e. מרכז למידה

ההיגדים הבאים מתייחסים לשביעות הרצון שלך מהמרכז ומהפעילות. סמן את מידת ההסכמה שלך עם כל אחד מהם (מ"כלל לא" ועד "במידה רבה מאוד")

כלל לא מסכים	מסכים במידה מועטה	מסכים במידה בינונית	מסכים במידה רבה	מסכים במידה רבה מאוד	
1	2	3	4	5	46. צוות המרכז קשוב לצרכים שלי ושל חבריי
1	2	3	4	5	47. האווירה החברתית במרכז נעימה וטובה
1	2	3	4	5	48. הפעילות החברתית במרכז (למשל, טיולים, ימי שיא, מסיבות ועוד) מהנה
1	2	3	4	5	49. אני מרוצה מרמת ההדרכה בחוגים במרכז נעורים
1	2	3	4	5	50. הפעילות בקבוצת השייכות מעניינת
1	2	3	4	5	51. אני מרוצה מהיחס של המתנדבת/ רכז הנוער במרכז אלי ואל חברי בפעילות בקבוצת השייכות
1	2	3	4	5	52. אני מרוצה מהאופן שבו המתנדבת/ רכז הנוער מעביר/ה את הפעילות בקבוצת השייכות
1	2	3	4	5	53. אני מרוצה מהאווירה והיחסים בין המשתתפים בקבוצת השייכות
1	2	3	4	5	54. ההשתתפות בקבוצת השייכות תורמת לאופן שבו אני תופס את עצמי כחלק מהקהילה
1	2	3	4	5	55. ההשתתפות בקבוצת השייכות נותנת לי כלים המסייעים לי בדיאלוג ובשיח עם אחרים
1	2	3	4	5	56. ההשתתפות בקבוצת השייכות מרחיבה את האופקים שלי ביחס לסוגיות שונות בחברה
1	2	3	4	5	57. הפעילות ב"מרכז נעורים" תורמת להידוק הקשר של בני הנוער ביישוב עם הקהילה ולאחריות כלפיה

58. אם אתה מתכוון להמשיך בפעילות במרכז גם בשנה הבאה?

1. כן

2. לא

59. האם תמליץ לחברידך להשתתף ב"מרכז נעורים"?

1. כן

2. לא

60. האם ישנם דברים שחסר לך או שהיית רוצה שיהיו יותר בפעילות של "מרכז נעורים"?

תודה על שיתוף הפעולה

נספח ג היקפי המשתתפים ב"מרכזי נעורים" בסוף השנה ושיעורם באוכלוסייה של קבוצת הגיל ביישוב

יישוב	משתתפים ב"מרכזי נעורים" ²²	אחוז מקבוצת הגיל ביישוב
אבו סנאן	200	43%
בית ג'אן	300	25%
ג'וליס	300	46%
דליית אל כרמל	203	14%
חורפיש	250	38%
ינוח ג'ת	356	50%
ירכא	400	21%
כיסרא סמיע	200	21%
מג'אר	480	33%
סאג'ור	220	47%
עוספיה	216	20%
פקיעין	190	33%
ראמה	130	53%
סה"כ	3,445	30%

²² לפי דיווח מנהלי המרכזים בסוף תשע"ה.

נספח ד ניתוח גורמים לבניית מדדים מסכמים

תחום הליבה	גורמים				היגדים	מספר היגדים במדד	מדד תוצאה מהימנות
	4	3	2	1			
הזדהות עם המורשת הדרוזית					.52 אני גאה להיות חלק מהקהילה ומהמורשת של העדה שלי	3	גאווה וסקרנות ביחס לעדה הדרוזית $\alpha=0.64$
					.47 אני מכיר היטב את המורשת של העדה ואת המסורת התרבותית שלי		
					.45 אני מעוניין לדעת יותר על המורשת של העדה ועל המסורת התרבותית שלי		
מעורבות חברתית					.40 אני גאה לגור ביישוב שלי	9	מעורבות ועניין חברתי $\alpha=0.77$
					.44 הרבה פעמים בוחרים בי כאשר צריך להציג רעיון או נושא בכיתה או בבית הספר		
					.52 אני מעורב בחיי הקהילה שלי		
					.57 אני לוקח חלק בפעילות התנדבותית ביישוב שלי		
					.59 אני מעוניין לפעול לטובת היישוב שלי		
					.59 אני מעריך שאתנדב בעתיד לקידום נושאים חברתיים		
					.59 אני מצליח להתארגן עם הזמן שלי כך שיש לי מספיק זמן ללימודים ולבילויים		
					.61 אני עושה מאמץ להביא לשיפור חברתי בקהילה שלי או ביישוב שלי		
					.64 אני טוב בעבודת צוות		
מימוש הפוטנציאל האישי					.46 אני יכול להתמודד בעצמי עם קשיים ואתגרים	4	מסוגלות עצמית $\alpha = 0.56$
					.50 אשיג את מה שאני רוצה לעשות בחיי		
					.51 אני חושב שיש לי סיכוי רב למצוא עבודה טובה בעתיד		
					.54 אני בטוח ביכולת שלי להצליח בחיים		
מימוש הפוטנציאל האישי	.47				אני נוהג לקרוא ספרים בנושאים שונים	4	סקרנות אינטלקטואלית $\alpha=0.60$
	.49				אני מתעניין בנושאים שונים גם בכאלו שאינם נלמדים בבית הספר		
	.52				לימודים אקדמיים יעזרו לי להשיג עבודה טובה בעתיד		
	.56				אני צורך מידע בתחומים שמעניינים אותי ממגוון מקורות		

נספח ה ממצאים מרכזיים מהערכת מודל הפעולה של "מרכז נעורים" בכל אחד מהיישובים שבהם נבדק מרכיב זה

ממצאים מרכזיים מהמדידה שבוצעה בבית ג'אן במהלך החודשים ינואר-מרץ 2015

סוגיה להעמקה	ממצאים
רמת תפקודם ומקצועיותם של מנהלי המרכזים לאור הגדרת התפקיד של מטה התכנית	מנהלת המרכז בבית ג'אן היא ותיקה ומקצועית. היא מטפלת היטב בהיבטים המינהלתיים ומתפקדת היטב מול הצוות שלה. פעילותה מכוונת את המרכז והמשתתפים בו למעורבות בקהילה ולהעצמתן של המתנדבות. בנוסף היא מגויסת למיצוב "מרכז נעורים" בתוך מכלול השירותים ביישוב בעזרת הקשרים שיצרה ומעמדה שלה בפורומים רלוונטיים. לצד זאת, עלתה קריאה להידוק שיתופי פעולה ולשקיפות של פעילות המרכז באשר לבעלי עניין אחרים ביישוב.
איכות השותפויות בתוך היישוב בהתייחס לקשר עם בעלי תפקידים ברשויות ומעורבות הורי המשתתפים	גורמים ביישוב מציניים את מקומו המשמעותי של "מרכז נעורים" במערך השירותים לטובת בני נוער ביישוב. מקום זה בא לידי ביטוי במעורבות של המנהלת בשולחן העגול היישובי, בקשרים שלה עם גורמים שונים ביישוב ובשיתופי הפעולה שהיא יוזמת סביב אירועים כלל יישוביים. מיצוב זה מתאפשר גם בשל תפיסת המרכז כגוף המביא משאבים משמעותיים ותוספתיים ליישוב. ברם, גורמים שונים ציינו כי הפעילות בתוך המרכז אינה בהכרח מכוונת לצרכים של היישוב ובני הנוער ואינה מתואמת עם השירותים הקיימים. כמו כן, נראה כי טרם נוצרה שותפות משמעותית של ההורים בעיצוב פעילות המרכז.
"מרכז נעורים" כמנוף לפתוח מנהיגות קהילתית	העשייה של המרכז לטובת הצמחת מנהיגות מקומית נמצאת בראשית דרכה ונתפסת בעת הזו כנקודתית. נראה שהעשייה שכבר מתבצעת היא ברמת העצמה של פרטים ועדיין אינה ממונפת לרמה היישובית.
היכולת של "מרכז נעורים" לייצר אימפקט ברמה היישובית – מאיצים וחסמים	הגורמים המקדמים את האימפקט של המרכז ביישוב כוללים את תהליכי ההתמקצעות והמעורבות של מטה התכנית והמרכז ביוזמות שונות לטובת בני הנוער בפרט והקהילה ביישוב בכלל. לצד זאת, מעורבות המטה נתפסת כמגבילה את הייחודיות של המרכז ואת היכולת שלו להעמיק את שיתופי הפעולה ביישוב. בנוסף, סומנו חסמים בעבודת המרכז שמקורם בעומס שיש על המנהלת ואשר מוסט להדרכת המתנדבות, ובאופן שבו פועל המרכז בעת הזו כאשר יש מגבלות המשפיעות על יכולתו לפעול בקרב בני הנוער לצד הצורך בהרחבת מעגל המשתתפים הן מקרב בני הנוער והן מקרב ההורים.

סוגיה להעמקה	ממצאים
רמת תפקודם ומקצועיותם של מנהלי המרכזים לאור הגדרת התפקיד של מטה התכנית	מנהל המרכז בדליית אל כרמל חדש בתפקידו והוא חסר ניסיון קודם בעבודה חינוכית עם בני נוער. עם זאת, בעזרת הנחיית צוות התכנית ושיתוף פעולה מצד צוות המרכז הוא ביסס את מעמדו ומעמד המרכז ביישוב. הוא הצליח להרחיב את מעגל המשתתפים, יצר קשר מיוחד עם בני הנוער במרכז ופועל לחיזוק המעורבות החברתית והזהות הדרונית שלהם. עם זאת, גישתו המעשית באה על חשבון העצמתן של המתנדבות. בנוסף, עלתה קריאה מצד בעלי עניין ביישוב להידוק שיתופי פעולה ויצירת שקיפות בנוגע לפעילות המרכז.
איכות השותפויות בתוך היישוב בהתייחס לקשר עם בעלי תפקידים ברשויות ומעורבות הורי המשתתפים	נראה כי המאמצים של מנהל המרכז לבסס את עבודת המרכז משפיעים לטובה על האופן שבו המרכז נתפס בעיני בעלי העניין ביישוב. המרכז לוקח חלק ביוזמות יישוביות ולפי שעה פחות יוזם אותן. מארג השירותים לבני הנוער ביישוב החל רק באחרונה לפעול ממקום של שותפויות ואיגום משאבים, מגמה שמנהל המרכז משתלב בה. עם זאת, הגורמים השונים מחוץ למרכז ציינו כי הפעילות של המרכז אינה מתנהלת ממקום של שקיפות לשירותים האחרים וכי היו מעוניינים להשפיע יותר על הפעילות בתוך המרכז. הממצאים מצביעים על כך כי טרם נעשתה עבודה שיטתית עם הורי המשתתפים, וכי יש פוטנציאל ותועלת בהשקעה בעבודה כזו הן לאור העניין שהם מגלים בה והן בהיותם גורם העשוי לסייע בהרחבת גיוס המשתתפים, בעיקר מקרב המשפחות המסורתיות.
"מרכזי נעורים" כמנוף לפתוח מנהיגות קהילתית	העשייה של המרכז לטובת הצמחת מנהיגות מקומית נמצאת בראשיתה ועדיין לא מימשה את הפוטנציאל שמזמנות הפעילויות של בני הנוער במסגרת קבוצת השייכות. ניצנים ראשונים של תפיסת מנהיגות ואחריות מאפיינים בשלב זה את פעילות המלגאיות והמתנדבות, אך הם עדיין ברמת הצהרת כוונות בלבד.
היכולת של "מרכזי נעורים" לייצר אימפקט ברמה היישובית – מאיצים וחסמים	הגורמים המקדמים את האימפקט של המרכז ביישוב כוללים את איכות צוות המרכז, המשאבים והפעילויות שהוא מביא וכן את שיתופי הפעולה של המרכז עם גורמים אחרים ביישוב. גורם נוסף הוא המעורבות של מטה התכנית והתמיכה והליווי המקצועי לצוות המרכז. החסמים המרכזיים מתייחסים לניהול שהוא ריכוזי ואינו שקוף דיו וכן להשקעה לא מספקת ביצירת מעורבות של הורי המשתתפים במרכז.

סוגיה להעמקה	ממצאים
רמת תפקודם ומקצועיותם של מנהלי המרכזים לאור הגדרת התפקיד של מטה התכנית	מנהלת המרכז בחורפיש חדשה בתפקידה ומביאה אתה את ההתנסות שלה כמתנדבת וכמלגאית. פעילותה להרחבת היקף המשתתפים, בעיקר בקרב נערות בסיכון, ולחיזוק הקשר עם גורמים שונים ביישוב מזוהה כמנוף לביסוס מעמדו של המרכז כגוף הנותן מענה לצרכים מגוונים ביישוב. המנהלת פועלת לגיבוש צוות המרכז, עם זאת גישתה המשימתית והחלטתה שלא לשלב את רכזת הנוער בשיבות הצוות פועלות כחסמים ליוזמה והעצמה של הצוות. בעת הזאת, מסומנים אתגרים נוספים ובראשם ההכוונה של המנהלת במתח שבין משימות מנהליות ובין משימות של שיווק המרכז והרחבת הגיוס אליו. עוד עולות שאלות המצריכות הכוונה של המנהלת בהתמודדות עם קשיים ייחודיים לחורפיש וכן במיקוד פעולתה בערכים הנמצאים בליבת הייעוד של "מרכזי נעורים".
איכות השותפויות בתוך היישוב בהתייחס לקשר עם בעלי תפקידים ברשויות ומעורבות הורי המשתתפים	נראה כי המאמצים של מנהלת המרכז לבסס את מקום המרכז בקרב השירותים השונים הפועלים לטובת בני הנוער משפיעים לטובה על האופן שבו הוא נתפס בעיני בעלי העניין ביישוב וביכולתו להרחיב את הפעילות והמענה לקבוצות הגיל ולאוכלוסיות שונות. המרכז שותף בשולחן העגול היישובי ומבסס את מעמדו בזכות היוזמות והמשאבים שהוא מביא. עם זאת, הגורמים הבכירים ברשות התייחסו לכך שהמרכז מחליש את מעמד הרשות בטיפול בבני הנוער. ההורים הדגישו את האופן שבו מנהלת המרכז חושפת את הפעילות במרכז ומגייסת משתתפים בעידודם של ההורים. ניכר כי ההורים מודעים לפעילות המנהלת, מעריכים את תרומתה לילדיהם ומשתתפים באירועים קהילתיים. לצד זאת ציינו ההורים כי היו מעוניינים לקחת חלק פעיל יותר בנעשה במרכז ולהשתתף בפעילות ייעודית עבורם.
"מרכז נעורים" כמנוף לפתוח מנהיגות קהילתית	העשייה של המרכז לטובת הצמחת מנהיגות מקומית מקרב בני הנוער נמצאת בראשית דרכה, וניתן לזהות את הפוטנציאל הגלום בה דרך פעילות בני הנוער במרכז וביישוב. בקרב המתנדבות והמלגאיות מסומן קושי הנובע מדרך עבודת המרכז המכוון בעת הזאת ליישום ולהפעלה ופחות לייזום ולמנהיגות אקטיבית.
היכולת של "מרכז נעורים" לייצר אימפקט ברמה היישובית – מאיצים וחסמים	הגורמים המקדמים את האימפקט של המרכז ביישוב כוללים את איכות צוות המרכז והמחויבות שלו, המשאבים והפעילויות שהוא מביא וכן את שיתופי הפעולה של המרכז עם גורמים אחרים ביישוב. החסמים המרכזיים מתייחסים לניהול שהוא ריכוזי כלפי צוות המרכז. חסם נוסף קשור בצורך לבסס את מעמד המרכז מול הנהגת היישוב היכן שנדרשת מעורבות רבה יותר של המטה. בנוסף, עלו קשיים הנובעים ממקום הפעילות והאתגר להשקיע במעורבות של הורי המשתתפים במרכז.

סוגיה להעמקה	ממצאים
רמת תפקודם ומקצועיותם של מנהלי המרכזים לאור הגדרת התפקיד של מטה התכנית	מנהלת המרכז בירכא נתפסת כמקצועית ביותר. היא מטפלת היטב בהיבטים המינהלתיים, בהנחיית צוות המרכז ובקשר עם המשתתפים בפעילות. פעילותה מכוונת את המרכז והמשתתפים בו למעורבות בקהילה ולהעצמתם של המתנדבות ובני הנוער. בנוסף היא פועלת בהצלחה למיצוב "מרכז נעורים" בתוך מכלול השירותים ביישוב בעזרת הקשרים שיצרה והמעמד שבנתה לעצמה, וזאת בזכות היכולת שלה ליצור קשרים משמעותיים עם בני הנוער.
איכות השותפויות בתוך היישוב בהתייחס לקשר עם בעלי תפקידים ברשויות ומעורבות הורי המשתתפים	גורמים ביישוב מציניים את מקומו המשמעותי של "מרכז נעורים" במערך השירותים לטובת בני הנוער ביישוב. מקום זה בא לידי ביטוי בעמדה המשמעותית שמנהלת המרכז תופסת בשולחן העגול היישובי, בקשרים שלה עם גורמים שונים ביישוב ובשיתופי הפעולה שהיא יוזמת סביב אירועים כלל יישוביים כדי לקדם את המרכז. עם זאת, גורמים שונים ביישוב ציינו כי הפעילות בתוך המרכז אינה בהכרח מכוונת לצרכים של היישוב ובני הנוער בו ואינה מתואמת עם השירותים הקיימים. בהקשר זה התייחסו המרואיינים לכך שאותו גרעין של בני נוער משתתף בכל הפעולות, בעוד אחרים אינם משתתפים כלל. כמו כן, נראה כי מקומם של ההורים נעדר מהמרכז וכי יש פוטנציאל לחשוף אותם לעבודת המרכז ולגייס אותם להשתתפות בפעילויות.
"מרכז נעורים" כמנוף לפתוח מנהיגות קהילתית	העשייה של המרכז לטובת הצמחת מנהיגות מקומית באה לידי ביטוי באופן הצהרתי ובהתגייסות אל תוך המרכז, ונראה כי בשלב זה יש ביטויים ראשוניים לכך שהעשייה שכבר מתבצעת היא מעבר להעצמה של פרטים וממונפת לרמה היישובית.
היכולת של "מרכז נעורים" לייצר אימפקט ברמה היישובית – מאיצים וחסמים	הגורמים המקדמים את האימפקט של המרכז ביישוב כוללים את עבודת המרכז, האופן שבו הוא פועל מול הגורמים השונים ביישוב והאופן שבו התגבשה סביב המרכז קהילה צעירה. גורם נוסף קשור במעורבות של מטה התכנית ובתמיכה ובליוי המקצועי לצוות המרכז. לצד זאת, היבטים פיזיים הקשורים במיקום המרכז, הרכב המשתתפים והצורך בהרחבת מעגל המשתתפים הן מקרב בני הנוער והן מקרב ההורים מסומנים כאתגרים. בנוסף סומנו אתגרים שמקורם בצורך להעמיק שיתופי פעולה עם גורמים אחרים הפועלים לטובת בני הנוער ביישוב ולחשוף את הפעילויות במרכז לקהילה.

סוגיה להעמקה	ממצאים
רמת תפקודם ומקצועיותם של מנהלי המרכזים לאור הגדרת התפקיד של מטה התכנית	מנהלת המרכז בעוספיה ותיקה ומוערכת. היא מטפלת היטב בהיבטים המינהלתיים ומנהלת באופן מיטבי את הצוות שלה. פעילותה מכוונת את המרכז והמשתתפים בו למעורבות בקהילה ולהעצמתם של המתנדבות ושל בני הנוער המשתתפים. בנוסף היא מגויסת למיצוב "מרכז נעורים" בתוך מכלול השירותים ביישוב בעזרת הקשרים שיצרה והמעמד שלה בפורומים. לצד זאת, עלתה שאלה באשר לאוטונומיה של המרכז אל מול המתנ"ס שבו הוא פועל.
איכות השותפויות בתוך היישוב בהתייחס לקשר עם בעלי תפקידים ברשויות ומעורבות הורי המשתתפים	גורמים ביישוב מציניים את מקומו המשמעותי של "מרכז נעורים" במערך השירותים לטובת בני נוער ביישוב. מקום זה בא לידי ביטוי במעורבות של המנהלת בשולחן העגול היישובי, בקשרים שלה עם גורמים שונים ביישוב ובשיתופי הפעולה שהיא יוזמת סביב אירועים כלל יישוביים. מיצוב זה מתאפשר גם בשל תפיסת המרכז כגוף המביא משאבים משמעותיים ותוספתיים ליישוב, המקדמים תהליכים של שותפויות ואיגום משאבים בין השירותים ביישוב. ברם, גורמים שונים מחוץ למרכז ציינו כי היו מעוניינים להשפיע יותר על הפעילות בתוך המרכז. כמו כן, מומלץ להרחיב את מעורבותם של הורי המשתתפים הן כחלק מיצירת השפעה קהילתית והן בהיותם גורם העשוי לסייע בהרחבת היקף המשתתפים, בעיקר מקרב המשפחות המסורתיות.
"מרכז נעורים" כמנוף לפתוח מנהיגות קהילתית	העשייה של המרכז לטובת הצמחת מנהיגות מקומית מבוססת במידה רבה על הדוגמה האישית של הצוות. היא ניכרת יותר בקרב בני הנוער עצמם ועדיין אינה באה לידי ביטוי במערכת היישובית.
היכולת של "מרכז נעורים" לייצר אימפקט ברמה היישובית – מאיצים וחסמים	הגורמים המקדמים את האימפקט של המרכז ביישוב כוללים את איכות צוות המרכז והפעילויות הנעשות בו ואת שיתופי הפעולה של המרכז עם גורמים אחרים ביישוב - שיתופי פעולה שמקורם במעמדו האיתן של המרכז לנוכח קשיים של השירותים האחרים. עם זאת נשמעה ביקורת על כך שהמרכז אינו מוביל על ידי הרשות. מיקומו של המרכז מגביל את היתכנות ההשתתפות של בני נוער המתגוררים במעגלים הרחוקים יותר ומשפיע על האוטונומיה של המנהלת. בנוסף, סומן הפוטנציאל שטומנת בחובה הרחבת העבודה עם ההורים, גם כמנוף לגיוס משתתפים.

ממצאים	סוגיה להעמקה
מנהל המרכז בפקיעין חדש בתפקידו והוא מדווח על עומס ועל מגבלות תקציביות. עם זאת ניכר כי הוא מטפל באופן מיטבי בהיבטים המינהליים של התפקיד וכי השכיל לגבש צוות של מתנדבות ומלגאיות המגויסות לתפקידן, מעורבות בקהילה ומדווחות שהפעילות במרכז מעצימה אותן. המנהל פועל לחיזוק הזהות הדרוזית של בני הנוער באמצעות יוזמות מגוונות. יש סימנים המעידים על התגבשותה של קהילה מגוונת סביב המרכז, והוא מצליח לחבר אליו גם את מי שנמצאים בשוליים ומשתתפים פחות בפעילות הפנאי לבני הנוער ביישוב. מנהל המרכז פועל לחיזוק הקשרים עם גורמים שונים ביישוב כדי לבסס את מעמדו של המרכז וכדי לתת מענה הולם לצרכים ולקשיים של בני הנוער, אך נראה כי פוטנציאל החבירה ושיתוף הפעולה עדיין לא מוצה. בנוסף, יש לתת את הדעת להתנהלות רכז הנוער המקשה על מיצוי מיטבי של יכולות המרכז. התנהלות זו דורשת התערבות.	רמת תפקודם ומקצועיותם של מנהלי המרכזים לאור הגדרת התפקיד של מטה התכנית
גורמים ביישוב מציינים את מקומו המשמעותי של "מרכז נעורים" במערך השירותים לטובת בני נוער ביישוב. מקום זה בא לידי ביטוי בקשרים של המנהל עם גורמים שונים ביישוב ובשיתופי הפעולה שהוא יוזם סביב אירועים יישוביים ובפעילות השוטפת של המרכז. הפעולות שיוזם המנהל כדי להבטיח את מקומו של המרכז וליצור שיתופי פעולה עם הגורמים ברשות הן משמעותיות נוכח המחסור בפעילויות עבור בני הנוער ביישוב. בעת הזו מזוהה אתגר של יצירת שותפות משמעותית עם ההורים.	איכות השותפויות בתוך היישוב בהתייחס לקשר עם בעלי תפקידים ברשויות ומעורבות הורי המשתתפים
העשייה של המרכז לטובת הצמחת מנהיגות מקומית נמצאת בראשית דרכה ונתפסת בעת הזו כמשמעותית יותר בקרב המתנדבות. נראה שהעשייה היא ברמת העצמה של פרטים ועדיין אינה ממונפת לעשייה ברמה היישובית.	"מרכז נעורים" כמנוף לפתוח מנהיגות קהילתית
הגורמים המקדמים את האימפקט של המרכז ביישוב כוללים את איכות צוות המרכז והמאמצים שהצוות נוקט לשם הרחבת מעגל המשתתפים הן בקרב בני הנוער והן בקרב המתנדבות. הסדרת פעילות המרכז ביישוב, לרבות הצגת תכנית העבודה השנתית לבעלי עניין ביישוב, ומצבו האיתן של המרכז לנוכח קשיים של השירותים האחרים מקדמים גם הם את מעמדו של "מרכז נעורים". עם זאת טרם נמצא שביל הזהב המגשר בין הנהגת הרשות למטה התכנית. מיקומו של המרכז מגביל את היתכנות ההשתתפות של בני נוער המתגוררים במעגלים הרחוקים יותר. בנוסף, סומן הפוטנציאל שטומנת בחובה הרחבת העבודה עם ההורים, גם כמנוף לגיוס משתתפים. בולט המחסור בכלים ובידע של צוות המרכז לרבות בהיבטים של ניהול הצוות בידי המנהל.	היכולת של "מרכז נעורים" לייצר אימפקט ברמה היישובית – מאיצים וחסמים